

ONDERZOEK NAAR POLARISATIE

DYNAMIEK TUSSEN BURGER, MEDIA EN POLITIEK IN GOUDA

OPDRACHTGEVER
GEMEENTE GOUDA

OPDRACHTNEMER
COT INSTITUUT VOOR VEILIGHEIDS- EN CRISISMANAGEMENT
& LOKALE ZAKEN

DEN HAAG, 1 JULI 2011

ONDERZOEK NAAR POLARISATIE

DYNAMIEK TUSSEN BURGER, MEDIA EN POLITIEK IN GOUDA

AUTEURS:

L.P. VAN DER VARST
E. BERVOETS
A. BOUABID
M. VAN DER VEEN

M.M.V.

M. ZANNONI
E. VAN DER TORRE

OPDRACHTGEVER

GEMEENTE GOUDA

OPDRACHTNEMER

COT INSTITUUT VOOR VEILIGHEIDS- EN CRISISMANAGEMENT
& LOKALE ZAKEN

Samenvatting

A. Opdracht

Het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement en Lokale Zaken zijn door de gemeente Gouda gevraagd onderzoek te doen naar aard, omvang en ernst van eventuele polarisatie (en radicalisering) in Gouda. Met polarisatie wordt het proces bedoeld waarin de tegenstellingen tussen groepen in de samenleving verscherpen en die kunnen leiden tot sociale veiligheidsrisico's.

We beschouwen polarisatie als een dynamisch *proces*, dat zich in drie richtingen kan ontwikkelen: afnemen, stagneren, verscherpen en verdiepen. Hierbij maken we onderscheid in drie fasen (VNG, 2008). De eerste fase kenmerkt zich door afnemende binding en toename van tegenstellingen tussen groepen. De tweede fase omvat een verscherping van deze tegenstellingen die op momenten leidt tot incidenten tussen groepen in de samenleving. In deze (overgangs)fase bestaan er aanwijzingen die duiden op een ontluikend veiligheidsvraagstuk. In de derde en laatste fase krijgen de incidenten een structureel karakter, waarbij bepaalde bevolkingsgroepen slachtoffer of dader zijn. Dan is sprake van een veiligheidsvraagstuk. Overigens zij opgemerkt dat polarisatie zich kan voordoen tussen verschillende (culturele, etnische en religieuze) groepen.

B. Uitvoering

In dit onderzoek, dat is uitgevoerd tussen oktober 2010 en maart 2011, zijn met eenenveertig personen semi-gestructureerde vraaggesprekken afgenomen. Hierbij is er nadrukkelijk voor gekozen naast het institutionele perspectief, kortom medewerkers van professionele instanties, burgerperspectieven te belichten. We hebben gesproken met medewerkers van diverse instanties, maatschappelijke organisaties (moskeeën, kerken) en burgers, waaronder jongeren. Met hen is gesproken over verhoudingen tussen groepen in Gouda, binding binnen en tussen groepen (bonding, bridging), het maatschappelijke klimaat, etnische en religieuze spanningen, overlast en onveiligheid, media, overheid en beleid. Tevens is geput uit al bestaande databronnen zoals veiligheidsmonitor en de Goudse stadsmonitor. Drieëntwintig bestuursleden van sportverenigingen, vijfenveertig wijkteamleden en vijf zorgcoördinatoren van onderwijsinstellingen hebben deelgenomen aan een online-enquêteonderzoek. Ook hebben de onderzoekers deelgenomen aan een wijknetwerkoeverleg en een presentatie verzorgd voor het veiligheidsplatform.

C. Conclusies

Uit het onderzoek blijkt dat er onderhuidse spanning bestaat tussen vooral de Marokkaanse bevolking en autochtone bevolking in Gouda. Spanningen tussen andere groeperingen komen volgens onze gegevens niet (of nauwelijks) voor. De spanningen hebben, uitzonderingen daargelaten, niet tot (fysieke) confrontaties tussen groepen geleid. Er is in die zin geen sprake

van een structureel verhoogde kans op incidenten dan wel een onveiligheidsgevoel bij een specifieke groep.

Daadwerkelijke beladen relaties en ook fricties bestaan tussen oudere Gouwenaren en een deel van de Marokkaans-Nederlandse jongeren. Die beladen relaties en spanningen vinden hun oorzaak niet primair in etnische en/of religieuze tegenstellingen, maar in houding en gedrag. Vooral hinderlijke en overlastgevende gedragingen van een deel van de Marokkaans-Nederlandse jongeren verhit de gemoederen.

In Gouda is de afgelopen jaren gelaten gereageerd op maatschappelijke hoogrisico gebeurtenissen, zoals het verschijnen van Fitna. Het toont mede door inzet van instanties en vrijwilligers en ondanks de herhaalde negatieve publiciteit over Gouda, de weerbaarheid en veerkracht van de Goudse samenleving.

Bezien vanuit onze definitie van polarisatie, is er in Gouda een zekere voedingsbodem voor polarisatie. Deze voedingsbodem bestaat uit zwakke sociale verbindingen tussen groepen, verslechterde beeldvorming over Gouwenaren van Marokkaanse afkomst en structurele overlastproblematiek. Ook de relatieve bevolkingsdichtheid en –concentraties van Marokkaans-Nederlanders in Gouda en onveiligheid worden genoemd als oorzaken voor beladen, soms gespannen verhoudingen tussen bevolkingsgroepen. Ondanks de soms beladen verhoudingen tussen groepen, beoordelen we het vraagstuk niet in veiligheidstermen, maar toch vooral als een sociaal vraagstuk. Niettemin vormt de voedingsbodem voor polarisatie in combinatie met de dynamiek tussen burgers, media en politiek een risico voor verdergaande polarisatie, oftewel de verschuiving van een sociaal naar een veiligheidsvraagstuk.

De dynamiek die in Gouda sinds enkele jaren ontstaat tussen burgers, media en politiek bij het definiëren en oplossen van sociale problemen zoals overlast en criminaliteit creëert een voedingsbodem voor polarisatie. Zowel polarisatie tussen groepen als tussen groepen en instanties. Zeker qua intensiteit is deze dynamiek in Gouda uniek in zijn soort. De manier waarop over deze sociale vraagstukken wordt gesproken en hoe hierop wordt gereageerd kan niet los worden gezien van het bredere maatschappelijke niveau. De dynamiek is van invloed op de beeldvorming over en verhoudingen tussen groepen en op de beleving van sociale problemen. De percepties en beeldvorming fungeren als belangrijke beïnvloedende factoren in processen van polarisatie. Het is om die reden voor professionals en bestuurders van belang bewust te zijn van deze dynamiek en de mogelijke ongunstige effecten die ermee gepaard (kunnen) gaan. Het doorbreken of in ieder geval afremmen van deze zichzelf versterkende dynamiek is wenselijk.

Hoewel er Gouwenaren en religieuze gemeenschappen zijn die meer orthodoxe geloofsovertuigingen voorstaan, is van radicalisering geen sprake. De interesse in een zuivere, orthodoxe islambeleving leidt in het sociale verkeer met andere geloofsgenoten tot enige mate van geloofsijver. Deze ‘orthodoxe groep’ is uiterst klein en heeft weinig invloed op het maatschappelijk leven.

D. Aangrijpingspunten

De aanbevelingen die wij geven spitsen zich toe op de lokale veiligheidspartners onder regie van de gemeente Gouda. Dat is een bewuste keuze vanuit de gedachte dat op dat vlak de meeste invloed is uit te oefenen en verandering te bewerkstelligen. Die verandering heeft, naar wij hopen, ook uitstraling naar buiten toe, op de media en richting de Goudse samenleving. Overigens zij hierbij opgemerkt dat het hier verandering van accenten betreft. Over de gehele linie is het gevoerde beleid adequaat (zie ook: Bervoets en Van der Torre, 2009).

Wat kunnen de lokale veiligheidspartners onder regie van de gemeente doen om die verandering te bewerkstelligen? Wij geven vier aangrijpingspunten.

(1) *Reflectie op uitstralingseffecten.* Op strategisch niveau is reflectie op de publieke beeldvorming en externe uitstraling van het overheidsoptreden wenselijk. De veiligheidspartners, de gemeente als regievoerder voorop, dienen een strategie te ontwikkelen waarmee de maatschappelijke reacties op incidenten zoveel mogelijk gedempt worden. De manier waarop deze sociale vraagstukken worden besproken en hoe hierop wordt gereageerd, heeft namelijk zijn weerslag op maatschappelijk niveau (zie ook de conclusies in §5.1). Juist in hectische omstandigheden is de opgave om vast te houden aan vooraf bepaalde strategische uitgangspunten en communicatievoering. In het bijzonder in omstandigheden waar geen (pasklare) oplossingen voorhanden zijn, bijvoorbeeld doordat het om hardnekkige problematiek van minderjarigen gaat, kan communicatie wel eens van doorslaggevend belang zijn. Bovendien is reflectie op de juridische en strafrechtelijke benadering van *overlast*vraagstukken wenselijk.

(2) *Ontwikkel een nieuwe gemeenschappelijkheid.* In haar publieke optredens is het van belang dat het lokale bestuur een gemeenschappelijk kader, een gemeenschappelijk verhaal, uitdraagt en bevestigt (zie ook: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, 2005). In de publieke optredens moet de burgemeester nadrukkelijk als burgervader, als burgemeester van alle Gouwenaren, worden gepositioneerd. In de gemeenschappelijke (stads)identiteit komt samen wat alle Gouwenaren verbindt, maar worden tegelijkertijd culturele eigenheden positief gewaardeerd. Uiteraard, dat spreekt voor zich, vormt de essentie van de gemeenschappelijkheid het respecteren van Nederlandse wet- en regelgeving en democratische normen als rechtsgelijkheid en godsdienstvrijheid. Tevens dient de verbinding gemaakt te worden tussen de communicatie tijdens maatschappelijke commotie en incidenten met het doorlopende communicatieproces over *'samen leven in Gouda'*. Nagedacht dient te worden over de vraag hoe de *'troublemakers'* in de beeldvorming losgeweekt kunnen worden van de brede *'Marokkaanse gemeenschap'*. Een suggestie is het gebruik van het begrip *'moco's'* zoals voorgesteld door De Jong (2010).

(3) *Voortzetting huidig beleid.* We zijn van mening dat het gevoerde veiligheidsbeleid in al zijn facetten, dus ook het preventiebeleid, doorgezet dient te worden. Dat beleid legt de juiste accenten, onder meer door een sterke focus op jeugdproblematiek en reductie van onveiligheidsgevoelens. De stevige politielijn jegens stelselmatige, harde kernleden en –groepen dient te worden gecontinueerd, juist om haar potentieel afschrikkende werking op de jongere generatie. De grootste opgave voor de lokale veiligheidstop en het ambtelijk apparaat vormt het zorgvuldig en doordacht management van incidenten en voorvallen. Consequent, voorspelbaar en betrouwbaar optreden van gezagsdragers is in deze wezenlijk. We zouden ervoor willen

pleiten naast (of als onderdeel van) het Draaiboek Maatschappelijke Onrust een informeel sociaal netwerk met sleutelpersonen op te richten. Dit netwerk kan bijdragen aan het versterken van vertrouwensrelaties tussen overheidsinstanties en migrantengroepen en de informatievoorziening- en doorstroming tijdens kritieke momenten bevorderen.

(4) Ontwikkeling van een reassurance strategie. Op operationeel-tactisch niveau dient een benadering te worden ontwikkeld waarmee het vertrouwen van burgers in lokale veiligheidspartners kan worden versterkt en die bijdraagt aan versterking van sociale veiligheid(sgevoelens). Dat is belangrijk, omdat deze gevoelens van onveiligheid en maatschappelijk onbehagen factoren voor polarisatie zijn. In deze strategie speelt gerichte communicatie een cruciale rol, maar minstens zo belangrijk is de responsiviteit en zichtbaarheid van overheidsoptreden, althans voor direct betrokkenen. Hierdoor voelen burgers zich serieus genomen en gehoord. Het is een wijk/buurtgeoriënteerde respons, daar waar problemen zich manifesteren. Deze werkwijze voorkomt bovendien het voeden van algemene onveiligheidsgevoelens en de creatie van moeilijk waar te maken verwachtingen.

Inhoudsopgave

1	Introductie: onderzoek naar polarisatie in Gouda	7
1.1	Inleiding.....	7
1.2	Onderzoeksvraag en doelstelling.....	7
1.3	Onderzoeksmethode & -strategie	7
1.4	Centrale begrippen.....	8
1.4.1	Polarisatie	8
1.4.2	Radicalisering.....	10
1.4.3	Relatie polarisatie en radicalisering.....	10
1.5	Wat volgt	11
2	Samenleven in Gouda: een historische blik.....	12
2.1	Inleiding.....	12
2.2	De eerste gastarbeiders in Gouda	12
2.3	Korte Akkeren en Oosterwei: vreemd volk, gemengde gevoelens.....	13
2.4	Vreedzame co-existentie of polarisatie?.....	14
2.5	Landelijke en lokale gebeurtenissen bepalen (mede) de sfeer.....	15
2.6	Resumé	17
3	Gouda: hedendaags samenleven.....	19
3.1	Inleiding.....	19
3.2	Gouda: bevolking, wijken en veiligheidsgegevens	19
3.2.1	Onveiligheid: een structureel overlastvraagstuk.....	20
3.2.2	Veiligheidsgevoelens: een gemengd beeld.....	21
3.3	Sociale verhoudingen en omgangsvormen	21
3.3.1	Een fictieve gemeenschap	24
3.3.2	Beeldvorming: gevoelsmatig overheersen stereotyperingen en vooroordelen	25
3.4	Spanningen	26
3.4.1	Onvrede en frustraties.....	26
3.4.2	Eigenrichting: een gevoelde angst.....	27
3.4.3	Beladen verhoudingen	27
3.4.4	Niet zozeer religieus geïnspireerde spanningen	28
3.4.5	Gelaten reacties op hoogrisicogebeurtenissen	30
3.5	Media: een belangwekkende factor	31
3.6	Instituten en beleid.....	34
3.6.1	Institutioneel vertrouwen.....	34
3.6.2	Veiligheidsbeleid: zeker niet alleen repressief.....	35
3.6.3	Projectencarrousel: gevoelsmatig zet het geen zoden aan de dijk	36
3.6.4	Overheidsoptreden na incidenten	37
3.7	Resumé	39

4	Dynamiëk: interacties tussen burgers, media en politiek	41
4.1	Inleiding.....	41
4.2	Niveau 1: Burgers.....	41
4.3	Niveau 2: Media	42
4.4	Niveau 3: Politiek.....	43
4.5	Tot slot.....	43
5	Conclusies en aanbevelingen.....	45
5.1	Conclusies.....	45
5.2	Aanbevelingen.....	46
6	Literatuur.....	48
	Bijlage A: Resultaten enquêtes	52

1 Introductie: onderzoek naar polarisatie in Gouda

1.1 Inleiding

Het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement en Lokale Zaken zijn door de gemeente Gouda gevraagd onderzoek te doen naar eventuele polarisatie (en radicalisering) in Gouda. Met polarisatie wordt het proces bedoeld waarin de tegenstellingen tussen groepen in de samenleving verscherpen en die kunnen leiden tot sociale veiligheidsrisico's.

Al snel bleek dat dit onderzoek niet alleen moest gaan over groepen. Minstens zo bepalend voor de verhoudingen tussen groepen, is de dynamiek tussen (groepen) burgers, media en overheid. De gebeurtenissen die zich voordeden nadat Gouda in november 2010 opnieuw de (landelijke) media haalde, wierpen scherp licht op deze dynamiek.¹ Wij hebben er dan ook voor gekozen om in een apart hoofdstuk stil te staan bij die dynamiek omdat deze bepalend is voor de verhoudingen tussen groepen onderling, als ook tussen groepen en instanties.

Wij denken dat deze benadering belangrijk is om twee redenen. Ten eerste, is het van belang de dynamiek te doorgronden omdat daarmee zichtbaar wordt welke effecten hiervan uitgaan op de verhoudingen tussen groepen. Dan wordt duidelijk dat het onderhavige vraagstuk niet eenvoudig is toe te schrijven aan één bepaalde groep. Het vraagstuk is complexer. Ten tweede, is inzicht in de dynamiek behulpzaam in het nadenken over versterking van de overheidsreactie na incidenten.

1.2 Onderzoeksvraag en doelstelling

De oorspronkelijke onderzoeksvraag luidt als volgt: *Wat is de omvang, aard en ernst van eventuele polarisatie (en radicalisering) in Gouda, zowel in kwalitatief als kwantitatief opzicht?* Hierbij is speciaal aandacht gevraagd naar de betrekkelijk actuele situatie, periode 2009 tot en met 2010 en gesprekken in de haarvaten van de Goudse samenleving. Met de beantwoording van bovenstaande vraag streeft de gemeente te komen tot een beter gefundeerd beeld van de Goudse werkelijkheid op het gebied van polarisatie en radicalisering.

1.3 Onderzoeksmethode & -strategie

Bij de uitvoering van dit onderzoek is overwegend gebruik gemaakt van kwalitatieve onderzoeksmethoden. Er zijn semi-gestructureerde vraaggesprekken afgenomen met medewerkers van diverse instanties (gemeente Gouda, politie Hollands-Midden, Factor-G, onderwijsinstellingen, Bureau Jeugdzorg). Vergelijkbare gesprekken zijn gevoerd met burgers uit het maatschappelijke middenveld. In totaal is er in dit onderzoek met éénenveertig personen gesproken. Tevens is geput uit al bestaande databronnen (veiligheidsmonitor, stadsmonitor) waarop secundaire analyses zijn uitgevoerd. Daarnaast zijn online-enquêtes afgenomen met sportverenigingen, leden van wijkteams en zorgcoördinatoren van onderwijsinstellingen. Drieëntwintig bestuursleden van sportverenigingen, vijfenveertig wijkteamleden en vijf zorgcoördinatoren hebben deelgenomen aan het enquêteonderzoek. Tevens zijn de onderzoekers

¹ Het betrof de dynamiek na het zogeheten bloembollen- en fietsincident.

aangeschoven bij een multidisciplinair wijknetwerkoverleg en hebben zij een presentatie verzorgd voor het veiligheidsplatform.

Dit onderzoek is uitgevoerd in twee fasen. In de eerste fase is een verkenning uitgevoerd, gebaseerd op tien vraaggesprekken. De verzamelde data is gebundeld in een 'first impressions report'. Op basis hiervan is de onderzoeksstrategie bepaald voor de tweede fase van het onderzoek: het bood zicht op informatielacunes (die gedicht moesten worden) en impressies die getoetst dienden te worden. In de tweede fase is naast het institutionele perspectief, kortom medewerkers van professionele instanties, nadrukkelijker het burgerperspectief belicht: vraaggesprekken met Goudse wijkteamleden, actieve burgers uit het maatschappelijke middenveld en tien jongeren.

Begeleidingscommissie

De tussentijdse onderzoeksrapportages zijn besproken met de begeleidingscommissie. De vaste bezetting van deze commissie bestond uit het hoofd van de afdeling Veiligheid en Handhaving, senior beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid, senior beleidsmedewerker van de afdeling Samenleving, een senior beleidsmedewerker Jeugdbeleid, beleidsmedewerker van de afdeling Fysieke Leefomgeving en tevens secretaris van de begeleidingscommissie, een criminoloog van het Openbaar Ministerie, parket Den Haag en een teamchef van de politie Hollands-Midden.

1.4 Centrale begrippen

1.4.1 Polarisatie

In dit onderzoek is polarisatie gedefinieerd als de verscherping van tegenstellingen tussen groepen die kan resulteren of resulteert in (de toename van) spanningen tussen deze groepen en in sociale veiligheidsrisico's (COT, 2006). Polarisatie is daarmee een dynamisch *proces*, dat zich in drie richtingen kan ontwikkelen: afnemen, stagneren, verscherpen en verdiepen. Niet onbelangrijk is het besef dat polarisatie zich niet louter manifesteert tussen autochtone en allochtone groepen, tussen moslims- en niet-moslims, maar dat tegenstellingen zich kunnen manifesteren langs meerdere scheidslijnen.

We maken onderscheid in drie fasen (VNG, 2008). De eerste fase bestaat uit een afnemende binding en toename van tegenstellingen tussen verschillende bevolkingsgroepen. In deze fase is geen sprake van een veiligheids-, maar van een sociaal vraagstuk. De tweede fase omvat een verscherping van deze tegenstellingen die op momenten leidt tot incidenten tussen groepen in de samenleving. In deze (overgangs)fase bestaan er aanwijzingen die duiden op een ontluikend veiligheidsvraagstuk. In de derde en laatste fase krijgen de incidenten een structureel karakter, waarbij bepaalde bevolkingsgroepen slachtoffer of dader zijn. De gebeurtenissen duiden op het bestaan van een veiligheidsvraagstuk.

Er zijn geen simpele verklaringen voor het ontstaan van polarisatie. Verklaringen moeten gezocht worden op meerdere niveaus waarbij verschillende beïnvloedende factoren worden

onderscheiden. Belangrijk is het besef, dat de oorzaak van het ontstaan van verscherpte tegenstellingen en spanningen niet aan een bepaalde groep kan worden toegeschreven. Zo merkt De Graaf (2010) erop dat de angst voor de ander zowel onder autochtonen als onder allochtonen toeneemt. In tijden van maatschappelijk onbehagen en onzekerheid gaan burgers op zoek naar houvast, stabiliteit en orde; houvast en stabiliteit die vooral gevonden wordt binnen de eigen groep. In dit proces wordt de eigen groep steeds positiever bevonden; de gedachten over andere groepen worden echter negatiever. Beide groepen dragen dus (onbewust) bij aan het ontstaan en vergroting van tegenstellingen. Ook de wijze waarop de overheid reageert op onveiligheid, de maatregelen die zij treft, kan bijdragen aan vervreemding tussen bevolkingsgroepen (en tussen groepen en de overheid) en het vergroten van onveiligheidsgevoelens (Furedi, 2005).

Boutellier, Van Wonderen, Tan, De Groot en Nieborg (2007) identificeren factoren die polarisatie kunnen bevorderen, waaronder achterstanden (taal, opleiding, arbeid), slechte leefomstandigheden, maatschappelijke onbehagen en angsten en overlast en onveiligheid in nabije leefomgeving. Uit vervolgonderzoek door Van Wonderen (2008) blijkt dat met name factoren uit de directe leefomgeving van burgers het ontstaan van polarisatie ongunstig beïnvloeden. "Meer in het bijzonder de persoonlijke beleving van overlast en intimidatie in de eigen buurt en algemene gevoelens van sociale (on)veiligheid. Personen die aangeven de buurt als onveilig te beschouwen en in de buitenruimte overlast of intimidatie te ondervinden van andere bewoners, denken vaker negatief over andere bevolkingsgroepen in de eigen buurt" (2008: 63).

Niveaus ²	Interveniërende factoren
Maatschappij	Internationale vraagstukken en conflicten (Midden-Oosten, Cartoonrellen) Incidenten (aanslagen) Objectieve en subjectieve onveiligheid Overlast Leefomstandigheden Sociaal kapitaal ('bonding & bridging') Institutioneel vertrouwen
Media	Neutraliteit berichtgeving Intensiteit Framing en representatie
Politiek	Overheidsbeleid – en communicatie (repressief versus verzoenend) Politieke discussies Publieke uitlatingen politici

Daarnaast is het belangrijk te beseffen dat niet louter objectieve data kunnen aantonen of sprake is van polarisatie: minstens zo belangrijk zijn de *percepties* van burgers over de onderlinge verhoudingen (COT, 2006).³ Die percepties worden gevoed door media, de toon van het publiek en politiek debat, overheidsoptreden, maar ook worden gevoed door groepsprocessen (geruchten

² Deze tabel is gebaseerd op in de beschreven literatuur benoemde factoren.

³ Zie onder meer het befaamde Thomas-theorema: 'if men define situations as real, they are real in their consequences'.

die tegenstellingen in stand houden of versterken). Dat de voedingsbodem voor polarisatie deels berust op geconstrueerde denkbeelden en opvattingen over de werkelijkheid wordt treffend gevat in de omschrijving van Van Oudenhoven (2009: 234). Hij vat polarisatie op als “een uitvergroting van tegenstellingen die gepaard gaat met *vertekeningen* (*cursivering*, auteurs) in de wederzijdse standpunten”.

1.4.2 Radicalisering

Evenals polarisatie kent het begrip radicalisering meerdere betekenissen en bestaan er verschillende varianten van radicalisering en radicalisme: radicalisering binnen de strijd voor dierenrechten, rechtsradicalisering en islamitische radicalisering. Daarbinnen onderscheiden zich weer groepen en subcategorieën. Niet iedere rechtsradicaal is bijvoorbeeld geïnteresseerd in dierenwelzijn, hoewel anderen ervan overtuigd zijn dat dierenwelzijn een inherent onderdeel is van een in hun ogen ideale inrichting van de maatschappij. Binnen de als radicaal te boek staande salafisten zijn er velen die apolitek zijn en zich enkel op het geloof concentreren (Slootman en Tillie, 2006). Ook is een bepaalde variant niet voorbehouden aan een enkele etnische of religieuze groep.

Buijs, Demant en Hamdy (2006) beschouwen radicalisering als proces van 'delegitimering'. In dit proces dreigen individuen en/of groepen hun geloof in het bestaande maatschappelijke bestel te verliezen en af te wijzen. Dit proces gaat gepaard met drie algemene ontwikkelstadia: vertrouwenscrisis, legitimiteitconflict en legitimiteitscrisis. Het proces kan aanvagen als gevolg van een diepbeleefde teleurstelling over het functioneren van de democratische rechtsstaat dan wel vanuit kritiek op (onderdelen van) beleid.

De definitie van radicalisering die wij hanteren in dit onderzoek luidt als volgt: "Het proces van toenemende bereidheid om diep ingrijpende veranderingen in de samenleving (eventueel op ondemocratische wijze) na te streven, te ondersteunen of anderen daartoe aan te zetten. Ingrijpende veranderingen zijn ontwikkelingen die een gevaar kunnen opleveren voor de democratische rechtsorde, ondemocratische methoden, die afbreuk doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde" (Voortgangsbericht rapportage 2009 en operationeel actieplan 2010: 3). Elke geloofsovertuiging of ideologie kan daarbij voor burgers als inspiratie dienen voor het nastreven van (diepingrijpende) maatschappelijke veranderingen.

1.4.3 Relatie polarisatie en radicalisering

Hoewel polarisatie en radicalisering fundamenteel andere begrippen zijn, die soms als synoniemen worden gebruikt, bestaat er tegelijkertijd een wisselwerking tussen beide fenomenen (COT, 2008; Moors, Balogh, Van Donselaar, De Graaf, 2009). Radicalisering beïnvloedt polarisatie, omdat het gepaard gaat met afzijdigheid van en/of onverdraagzaamheid tegen andere bevolkingsgroepen. Tegelijkertijd kunnen zorgen over radicalisering beeldvorming over moslims in het algemeen negatief beïnvloeden. Ten slotte kan ook een extremistische daad resulteren in toenemende polarisatie, omdat een hele bevolkingsgroep verantwoordelijk wordt gehouden voor deze daad en/of er over en weer vergeldingsacties plaatsvinden tussen bevolkingsgroepen. Omgekeerd kan polarisatie echter weer de frustratie en zoektocht van jongeren negatief beïnvloeden en de vatbaarheid voor radicalisering vergroten.

1.5 Wat volgt

In het volgende hoofdstuk besteden we in een korte, historische terugblik aandacht aan enkele bepalende vraagstukken en gebeurtenissen in Gouda in de periode voor 2008. Het verleden kan niet (helemaal) los worden gezien van het Goudse heden, het beïnvloedt het frame waarmee hedendaagse gebeurtenissen worden beoordeeld. Het heden, periode 2009- maart 2011, komt in het derde hoofdstuk aan de orde. In hoofdstuk 4 besteden we aandacht aan de dynamiek tussen burger, media en politiek. Die dynamiek is in Gouda dermate pregnant aanwezig, dat we het van belang vonden deze in een apart hoofdstuk aan de orde te stellen. In het hoofdstuk gebruiken we de sociologische theorie van Goode en Ben-Yehuda (2009). Het onderzoek wordt in hoofdstuk 5 afgesloten met conclusies en aanbevelingen.

2 Samenleven in Gouda: een historische blik

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk starten we met een korte terugblik: welke discussies en vraagstukken speelden in het Goudse vóór 2008. Dit historische hoofdstuk over het samenleven in Gouda is van waarde voor een goed begrip van het heden. Dat heden, ruwweg de periode 2009- februari 2011, staat centraal in het volgende hoofdstuk.

2.2 De eerste gastarbeiders in Gouda

Vanaf eind jaren zestig trok de Goudse industrie met bedrijven als Van Woerden en De Wit (keramische industrie) en Compaxo (vleesverwerking) Marokkaanse gastarbeiders aan, die voornamelijk werden geworven in Noord-Marokko (Balkema, 2001). In de loop der tijd zijn er veel Marokkaanse families in Gouda komen wonen. Ook kwamen er na verloop van tijd veel Marokkanen op eigen gelegenheid naar Gouda, na vaak eerst nog in Utrecht te hebben gewerkt. De meeste Goudse gastarbeiders kwamen uit het Rifgebergte, in het bijzonder uit de Noord-Marokkaanse provincie Al Hoceima. Zij verruilden de voornamelijk rurale gemeenschappen daar voor een kleine Nederlandse stad.

Een deel van de eerste Marokkaanse gastarbeiders bestond uit jonge jongens en mannen die eerder in Algerije seizoensarbeid verrichtten, maar daarna vanwege economische ontwikkelingen in Europa (een grote vraag naar goedkope arbeid) en politieke ontwikkelingen in Algerije hun heil zochten aan de andere kant van de Middellandse Zee (Eddaoudi, 1998). De eerste migranten zagen zich zeer zeker als moslim, hoewel zij lang niet altijd praktiserend waren. Voor deze groep mannen werd desondanks het geloof belangrijker (De Koning, 2008). Zij werden ouder, waarmee zij zich vaak ‘serieuzer’ moesten tonen dan in hun jonge jaren waarin nog wel eens van een leven werd genoten dat zich niet goed verhiel tot de islam. Ook de gezinshereniging en de bewustwording dat de migratie naar Nederland niet van tijdelijke aard bleek, maakte dat er meer behoefte was aan het oprichten van gebedshuizen en moskeeverenigingen. “Geen moslims, geen moskee, geen islam”, was het credo van de Goudse Marokkanen. De eerste Goudse moskee ontstond in de jaren zeventig van de vorige eeuw, An Nour. In de jaren tachtig werd moskee Al Fath opgericht. De oprichting houdt verband met de rol van Amicales, een organisatie die in het verleden trachtte namens de Marokkaanse overheid controle uit te oefenen op de onderdanen in het buitenland (de zogeheten MRE: Marocains Résidents a l’Étranger). Deze politieke inmenging met geloofszaken werd door sommige moslims niet op prijs gesteld. Zij zien uitsluitend een religieuze rol voor de moskee weggelegd. De nieuwe moskee ontpopt zich als een relatief liberale moskee. Ook in later jaren bestaat discussie over de rol van de moskee in het maatschappelijk leven. Zo zou bijvoorbeeld de vermaatschappelijking van An Nour te maken hebben met de wens om Marokkaanse jeugd een islamitische opvoeding mee te geven en hen sterk te maken in een niet-islamitische samenleving (zie ook: De Koning, 2008). In Gouda-Oosterwei bestaat overigens nog een derde moskee As-salam, die gerelateerd is aan An Nour en veel traditionele oudere moslims aantrekt. Met name An Nour trekt, naast eerste generatie allochtonen, veel jongeren aan.

2.3 Korte Akkeren en Oosterwei: vreemd volk, gemengde gevoelens

De Utrechtse criminoloog Frank Bovenkerk (1985) deed in de jaren tachtig onderzoek in de Utrechtse wijk Lombok naar de sociale gevolgen van de intocht van grote groepen migranten en de verhoudingen tussen migranten en oorspronkelijke bewoners. Dat leverde het boek *Vreemd volk, gemengde gevoelens* op. De migratie stuitte volgens Bovenkerk op gemengde gevoelens bij de autochtonen. In Gouda was dat niet anders. Vanwege de feitelijke uitwerking van de huisvestingspolitiek van die tijd kwamen in de jaren tachtig veel Marokkanen met hun gezinnen terecht in de wijken Oosterwei en Korte Akkeren.⁴ Met name Korte Akkeren was destijds nog een arbeiderswijk waar de autochtonen elkaar vaak kenden van de fabriek en erg op elkaar waren gesteld. Zij kenden het 'Korte Akkerengevoel' van elkaar helpen en op een mooie zomerdag bij elkaar in de tuin koffie en een biertje drinken. De eerste Marokkanen werden begin jaren tachtig nog interessant bevonden vanwege hun andere cultuur en geloof. Maar halverwege dat decennium meenden al veel oorspronkelijke Korte Akkerenaren dat hun wijk dusdanig begon te veranderen dat zij hun leefomgeving volgens eigen zeggen niet meer herkenden. Dit hing samen met het besluit van de arbeidsmigranten om zich blijvend in Gouda te vestigen en zich te richten op gezinshereniging. Zowel Korte Akkeren als Oosterwei werden wijken waar de autochtone en Marokkaanse bevolking voornamelijk langs elkaar heen leefden, ondanks pogingen van zowel Marokkanen als autochtone Gouwenaren om deze scheidslijnen met goede bedoelingen te beslechten. Dat was volgens de bewoners in heel Gouda zo, zo merkte een Marokkaanse bewoner op in 2001:

'De mensen wonen naast elkaar maar niet met elkaar. Het is geen harmonieus geheel. Iedereen gaat met zijn eigen groep mensen om en wederzijds contact is er nauwelijks. Het gevolg is dat er veel vooroordelen heersen over en weer' (Bervoets, 2006)

Een Marokkaanse inwoner van Gouda geeft aan dat de eerste generatie migranten zich nu eenmaal aan moest passen aan de dominante cultuur en gebruiken in Gouda: "Je was als gastarbeider immers in de minderheid, je had geen andere keus, je moest wel integreren". Naarmate meer migranten zich in Gouda vestigen ontstaan in bepaalde wijken migrantenconcentraties. Die concentraties en de mogelijkheid die zij migranten boden 'terug te vallen' op de eigen groep heeft volgens enkele respondenten als rem op maatschappelijke integratie gefungeerd. De bevolkingsconcentraties en het ontbreken van gedegen spreidingsbeleid wordt door sommige (Marokkaanse) Gouwenaren tevens als oorzaak voor latere integratieproblemen gezien.

Behalve Marokkanen en Nederlanders woonden vrijwel geen andere bevolkingsgroepen in deze Goudse wijken. Er waren sluimerende fricties tussen de 'oude' en de 'nieuwe' bewoners. De Marokkaanse leefwereld bestond echter naast die van de autochtone Korte Akkerenaren die al jaren in de wijk woonden en de wijk hadden zien veranderen: veel medebewoners van toen waren grotendeels verdwenen en met de nieuwe Korte Akkerenaren vonden zij het lastig kennismaken.

⁴ 'Spreiding in Gouda faalde al 40 jaar geleden', *Haagsche Courant*, 3 oktober 2003.

2.4 Vreedzame co-existentie of polarisatie?

Aan het einde van de jaren tachtig waren reeds de eerste signalen in Gouda rond kinderen van de migranten, met name de jongens, die ontspoorde, straatoverlast veroorzaakten en veelvuldig in aanraking kwamen met politie en justitie (Van Ooijen, 1993; Bervoets, 2006). Die signalen leidden ondermeer in 1994 tot het project *Goudse Gemeenschappelijke Aanpak Marokkaanse jongens (GOGAM)*, in een tijd dat een specifiek op Marokkanen gericht criminaliteitspreventieproject bij gemeenten niet vanzelfsprekend was. Er rustte destijds nog een groot taboe in Nederland op het benoemen van de oververtegenwoordiging in de criminaliteitscijfers van Marokkaanse jeugd.⁵ Eind jaren negentig startte ook de Goudse politie haar eerste project waarmee ze door middel van een tweesporenbeleid van duidelijk optreden en tegelijkertijd een eerlijke, respectvolle bejegening probeerde de problemen in (eerst) Oosterwei aan te pakken (zie ook: Bervoets, 2006). Destijds werden geregeld na een uit de hand gelopen aanhouding de ruiten van het politiebureau ingegooid en werden politieauto's vernield. Het tweesporenbeleid ontstond vanuit de gedachte dat soft optreden of juist alleen maar ongenueanceerd hard optreden weinig resultaat zou opleveren of de problemen juist alleen maar zou verergeren.

De aanhoudende jeugdoverlast en het vanwege dat probleem wegtrekken van ondernemers en oorspronkelijke bewoners droegen bepaald niet bij aan een toenadering van de autochtone en Marokkaanse Gouwenaren (Bervoets, 2006; De Koning, 2008). In oktober 1999 kwam het aan de Prins Hendrikstraat in Korte Akkeren tot een confrontatie tussen een Marokkaanse straatgroep en een omwonende op het pleintje van de voormalige Jan Ligthartschool.⁶ In die bewuste oktoberavond konden een Nederlandse bewoner van de Prins Hendrikstraat en zijn vrouw niet slapen van het lawaai op straat. Zij trokken een jas aan over hun nachtkleding en liepen woedend op de groep jongens af. De vrouw had daarbij een hark in haar hand. Er ontstond een handgemeen, waarbij over en weer de nodige klappen vielen. De man werd zwaargewond in het ziekenhuis opgenomen en overleed bijna aan zijn verwondingen. De Marokkaanse jongens ervoeren volgens eigen zeggen een strijd ('oorlog') tussen de buurtbewoners en de Marokkaanse jongens in de wijk. Het is een illustratie van zogeheten eigenrichting.

Voor de millenniumwisseling leek de pers nog niet zo gebrand op overlastvraagstukken en incidenten en 'islam' of 'moslims' waren al helemaal geen onderwerp. Zeer waarschijnlijk omdat ook bij de pers, zowel lokaal als landelijk, het oude taboe (niet noemen) nog niet was beslecht. Het afbrokkelen van het taboe werd in die tijd landelijk versneld door het bekende artikel van Paul Scheffer (2000) over het *multiculturele drama*, de opkomst van Pim Fortuyn (2001) en de aanslagen in de Verenigde Staten op 11 september 2001. De sociale verhoudingen tussen de bevolkingsgroepen evolueerde van een vreedzame co-existentie (in de betekenis van langs elkaar leven vanuit wederzijdse onverschilligheid) tot een situatie waarin de sluimerende ontevredenheid over elkaar vaker zichtbaar en merkbaar de kop op stak. Met de huidige terminologie zouden we dat polarisatie noemen, hoewel dat etiket pas vooral na '911' door politici en onderzoekers werd gebruikt. Toch waren de eerste tekenen van spanningen over en

⁵ Inmiddels is hier verandering in gekomen, onder meer blijkt uit het samenwerkingsverband tussen 22 gemeenten waarin zij door onderzoek de positie van Marokkaanse Nederlanders op diverse terreinen in kaart brengen (zie: Risbo, 2010).

⁶ *Gewonden door bruut straatgeweld*, Goudsche Courant, 11 oktober 1999.

weer er al voor '911' en later de aanslagen op Fortuyn en Van Gogh. In de jaren negentig speelde een hoogoplopende discussie over ritueel geslacht vlees op scholengemeenschap De Goudse Waarden. Een Nederlands meisje met Marokkaanse achtergrond weigerde nog langer in de praktijklessen koken gebruik te maken van niet ritueel geslacht vlees (De Koning, 2008). Religie hangt in dit voorbeeld samen met enerzijds de ontwikkeling en positionering van de eigen identiteit en anderzijds de identiteit van andere instellingen en groepen. Uit deze discussie blijkt dat religie een rol speelde (en kan spelen) in de verhoudingen tussen bevolkingsgroepen. En in een heel uitzonderlijk geval speelde ook wel rechtsnationalistische gevoelens een rol. Maar radicalisering is in Gouda minder bepalend geweest voor de verhouding tussen bevolkingsgroepen dan de fricties over en weer over de aanhoudende jeugdcriminaliteit en – overlast.

Voor sommige jonge autochtone en Marokkaanse Gouwenars, is het onderscheid moslims en niet-moslims erg belangrijk in de eigen denkwereld. Zowel de interviews met enkele Marokkaanse Gouwenars, met de politie als het proefschrift van antropoloog Martijn de Koning (2008) wijzen op het bestaan van een religieus-conservatieve groep Marokkaans-Nederlandse jongeren in Gouda. Zij zijn teleurgesteld in de Nederlandse samenleving en keren zich daar liever vanaf (zie verder § 3.4.4). Anderzijds werd in het recente Goudse verleden ook wel aangegeven dat een (net zo in omvang en invloed beperkte) groep autochtone jeugd neigde naar rechtsextremistische sympathieën. Opvallend is dat dit speelde in de nadagen van het Gabbertijdperk en niet zozeer tijdens de opleving van de Gabbersubcultuur in de Lonsdalehype (Bervoets, 2006). De jeugdcultuur van de Gabbers (en hun nazaten, de Lonsdalers) kenmerkte zich door een deel van de jeugd die gevoelig was voor rechtsradicalisering.

2.5 Landelijke en lokale gebeurtenissen bepalen (mede) de sfeer

Zoals we elders in deze rapportage zullen aangeven, vinden sommige geïnterviewden de term polarisatie te sterk voor de verhoudingen in Gouda, ondanks een geschiedenis van grote en kleine incidenten en daardoor de aanwezigheid van opgebouwd 'oud zeer'. Het gevoel dat polarisatie een te sterke term is heerst niet alleen bij diverse professionals, maar ook bij autochtone en Marokkaanse bewoners in de buurten en wijken. Of polarisatie nu een juist etiket is of niet: met name na het millennium, met het afbrokkelen van het taboe om problemen niet te benoemen, leken de verhoudingen tussen de bevolkingsgroepen nog verder te verscherpen. Soms was dat als gevolg van lokale gebeurtenissen, soms ook hadden landelijke twistpunten over de multiculturele samenleving hun weerslag op het Goudse stadsleven.

Intermezzo: nieuwe onderwerpen bepalen de publieke agenda

Na de terreuraanslagen van 2001 lijkt sprake van een wereldwijde strijd tussen 'de Westerse wereld' en 'de islamitische wereld'. Ook in Nederland worden verschillen tussen religies en bevolkingsgroepen nadrukkelijker dan voorheen benadrukt. Na de politieke moorden in 2002 en 2004 laaien politiek-maatschappelijke discussies over de multiculturele samenleving, de nationale identiteit, het allochtonenvraagstuk en de islam op. De gepercipieerde tolerantie van de Nederlandse bevolking wijzigt ingrijpend in de periode 2001-2005. De zorgen over moslimextremisme nemen toe en het publieke debat over niet-westerse migranten verhard, zo blijkt uit onderzoek van Gijsberts en Lubbers (2009).

Internationale gebeurtenissen als '911' hadden destijds in Gouda weinig gevolgen (Bervoets, 2002). Volgens sommige respondenten heeft dat te maken met de inzet van het veiligheidsplatform in die tijd, waarin vertegenwoordigers van lokale overheid en bevolkingsgroepen met elkaar overlegden. Waar Marokkaanse jongens een vreugdedans deden in Ede en Amerikaanse vlaggen werden verbrand in Utrecht-Kanaleneiland, daar bleef het in Gouda tamelijk rustig. Een Marokkaanse bewoner gaf in die tijd als verklaring dat Marokkanen met hun sociale problemen wel wat anders aan hun hoofd hadden en toen (nog) het idee hadden dat er geen spanningen te verwachten waren tussen moslims en niet-moslims (ibidem). Overal in het land werden burgemeesters bijgepraat over de mogelijke risico's voor de openbare orde. De Raad van Hoofdcommissarissen drong er bij alle korpsen op aan om draaiboeken te maken voor eventuele spanningen tussen moslims en niet-moslims (Bervoets, 2002). In Gouda bleven noemenswaardige incidenten uit. Volgens een respondent droeg het structurele contact dat er voor 911 al was tussen Marokkanen, politie en gemeente daaraan bij. In een overleg van het veiligheidsplatform gaven Marokkaanse organisaties aan de aanslagen in Amerika te betreuren en gaven aan in gesprek te willen blijven met de overheid. Marokkanen wilden hun betrokkenheid tonen en voorkomen dat hun reputatie verdere schade opliep.

Naast de 'kleinere' incidenten volgens politie, gemeente, welzijnswerkers en bewoners die de media niet haalden, waren er het afgelopen decennium enkele lokale gebeurtenissen na 2000 die veel plaatselijke onrust veroorzaakten. In de eerste jaren na het millennium rapporteerde de media over incidenten tussen Marokkaanse jongeren en kerkgangers in Bloemendaal (2002).⁷ Verder was er de stille tocht ter nagedachtenis aan de in Gouda vermoorde en verkrachte 20-jarige studente Mariella de Geus, waarbij deelnemers werden belaagd door Marokkaanse jeugd (2002)⁸ en het hinderen van winkelend publiek in de wijk Oosterwei (2005).⁹ Deze incidenten hadden eerder van doen met overlastgevende jeugd dan met 'islam' of met 'moslims'. Zo blijkt uit de krantenberichten en ook onze gesprekken. Het lastigvallen van kerkgangers werd door een enkeling nog wel geïnterpreteerd als een manifeste uiting van spanningen tussen moslims en christenen.¹⁰ Deze incidenten droegen onder invloed van de politiek van Fortuyn en Wilders er hoe dan ook toe bij dat de scheidslijn tussen oorspronkelijke en Marokkaanse Gouwenaren door sommige van hen steeds vaker en meer werd geschetst als een 'muur' tussen moslims en niet-moslims. 'Ze moeten ons niet omdat we moslim zijn' en 'de problemen met jongeren hebben ook te maken met de islamitische cultuur' waren uitspraken die het afgelopen decennium volgens onze respondenten niet zelden werden gehoord. Uit onze gesprekken met bewoners blijkt dat overigens niet het dominante patroon: de meeste allochtone en autochtone bewoners leggen niet of nauwelijks een relatie met religie c.q. de islam.

In 2007 en 2008 ontstaat er publieke discussie rondom de fototentoonstelling van de Iraanse kunstenaar Sooreh Hera. De discussie ontstaat nadat het Haags Gemeentemuseum besluit de fotoserie Adam en Ewald, waarin homoseksuele moslimmannen staan afgebeeld die maskers

⁷ 'Vechtpartij onbegrijpelijk'; Overlast begonnen na komst skatebaan, *Rijn en Gouwe*, 12 februari 2002

⁸ 'Gouda is Marokkanenbende spuugzat', *De Telegraaf*, 23 februari 2002.

⁹ 'Oosterwei is overlast jeugd beu', *Goudsche Courant*, 26 maart 2005.

¹⁰ 'Geen geweld tegen christenen', *Rijn en Gouwe*, 19 februari 2002.

dragen van de profeet Mohammed en diens schoonzoon Ali, af te gelasten, na protest van islamitische organisaties. De directeur van het Gouds Museum besluit de kunst alsnog in Gouda ten toon te stellen. Een gemeenteraadslid vreest dat met deze foto's de relatie tussen bevolkingsgroepen in gevaar zou worden gebracht. Ook andere partijen zijn van mening dat de foto's niet moeten worden vertoond om geen onnodige onrust te veroorzaken. In deze discussie, zo geeft een inwoner van de stad aan, gaat het niet om een eventueel verbod van de fototentoonstelling ("Laat die foto's maar zien!"). Maar wel om het specifieke moment van tentoonstellen. Gouda staat in die periode namelijk al genoeg in de publiciteit. Op deze discussie en eventuele maatschappelijke onrust zit niemand in Gouda te wachten, zo is de teneur. De discussie rond Sooreh Hera speelde zich echter vooral in de pers af tussen moslims en de Goudse museumdirecteur en niet zozeer in de Goudse wijken. Er was in de landelijke pers discussie over de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van meningsuiting, maar dat was toch tamelijk een ver-van-mijn-bed show voor veel Gouwenaren.

Bij het uitkomen van de anti-islamfilm *Fitna* eerder dat jaar, in april 2008, is er nauwelijks ophef. Een debatavond in Waddinxveen waar PVV-voorman Wilders in discussie wil gaan met moslims moest worden afgelast, omdat de deelnemers geen overeenstemming bereiken over de voorwaarden voor het debat. Er bestaat niettemin voldoende animo voor en ook bereidheid tot het voeren van de discussie onder Goudse moslims. In Goudse buurthuizen was gelegenheid om de film met elkaar te bekijken en erover in debat te gaan. In de Goudse wijken bleef het rustig. De politie hield voor de zekerheid rekening met eventuele onlusten, maar de film bleek weinig lokale reuring te veroorzaken. Volgens een bekende Marokkaanse Gouwenaar uit Oosterwei had dit te maken met de volgens hem zeer matige kwaliteit van deze film.¹¹

2.6 Resumé

Aanvankelijk zijn de verhoudingen tussen autochtone Gouwenaren en kleine groepen gastarbeiders in Gouda prettig. Er is wederzijdse interesse en er wordt met enige belangstelling naar elkaars' culturele en religieuze gebruiken gekeken. Naarmate zich meer gastarbeiders en gezinsleden in Gouda vestigen, nemen de bevolkingsconcentraties toe. In de jaren tachtig en negentig steken de eerste integratie- en overlastproblemen de kop op. Het wederzijdse begrip tussen autochtonen en Marokkaanse-Gouwenaren neemt af.

Het langs elkaar heen leven heeft vooral te maken heeft met de aanhoudende jeugdproblematiek en niet of veel minder met religie dan wel politieke ideologie. Dat neemt niet weg dat zowel de (beperkte) conservatief-islamitische groep jeugd en (in het verleden) jongeren met rechts-radicalen sympathieën mede hun basis vonden in de scheiding van leefwerelden, het wederzijds onbegrip en zeer zeker ook de aan de basis daarvan liggende incidenten van de afgelopen jaren.

In het recente Goudse verleden waren vooral de autochtoon-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse bevolkingsgroep in beeld. De kleine Turkse bevolkingsgroep in Gouda en bijvoorbeeld de kleine groep Somaliërs waren alleen al vanwege hun zeer beperkte omvang veel minder bepalend voor de Goudse ontwikkelingen rond het samenleven, of juist langs elkaar leven van diverse etnische bevolkingsgroepen.

¹¹ Anti-islamfilm leeft nauwelijks in Oosterwei, *Algemeen Dagblad*, 28 maart 2008.

Landelijk discussies rond Sooreh Hera en Fitna hadden geen gevolgen voor de verhoudingen in de Goudse buurten, ondanks de vrees daarvoor. Er zijn onder meer vanuit instanties en migrantengemeenschappen initiatieven genomen om tijdig in te spelen op deze potentiële onrust.

3 Gouda: hedendaags samenleven

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijven wij onze bevindingen ten aanzien van eventuele polarisatie in Gouda. Dit hoofdstuk is gebaseerd op schriftelijke bronnen, vraaggesprekken en de resultaten van door ons afgenomen enquêtes. Ook worden gebeurtenissen beschreven die van invloed zijn op het proces van polarisatie.

3.2 Gouda: bevolking, wijken en veiligheidsgegevens

In de gemeente Gouda wonen ééenzeventig duizend inwoners. Het bewonersaantal neemt de afgelopen jaren licht af onder meer als gevolg van een vertrekoverschot van autochtone inwoners. Het opleidingsniveau in Gouda is bovengemiddeld en het armoedepercentage is gemiddeld ten opzichte van andere gemeenten in Nederland (Stadsmonitor 2010, 2010). De inwoners van Gouda zijn van diverse afkomst. Een ruime meerderheid van de inwoners, achtenzeventig procent, is autochtoon, en 7.8 procent westers allochtoon. Gouda kent een relatief groot aantal inwoners van Marokkaanse afkomst, ongeveer 9.2 procent van de gehele bevolkingspopulatie. Uit onderzoek van De Boom en Weltevrede (2010) naar de maatschappelijke positie van Marokkaans-Nederlandse jongeren in tweeëntwintig gemeenten blijkt dat Gouda van die gemeenten relatief het grootste aandeel inwoners van Marokkaanse origine heeft. Ook kent Gouda een relatief groot aandeel jonge Marokkaanse-Nederlanders. Het deel inwoners van niet-westerse afkomst is tussen 2002 en 2009 gestegen van 20 procent tot 22 procent (Stadsmonitor 2010, 2010). Deze stijging wordt voornamelijk veroorzaakt door een relatief groot aantal Marokkaans-Nederlandse jongeren.

De gemeente is opgedeeld in twaalf wijken. Gouda Oost is als enige wijk in Gouda aangemerkt door de rijksoverheid als 40+ wijk: een wijk met vergelijkbare problemen als de veertig aandachtswijken die landelijk zijn aangewezen (VROM, 2009). In opdracht van de regio Hollands-Midden en de gemeente Gouda zijn onderzoeken uitgevoerd waarin de verschillen tussen de Goudse wijken benoemd worden. De bevolkingssamenstelling verschilt sterk per wijk. In de wijken Oost, Goverwelle en Achterwillens wonen relatief veel jongeren ten opzichte van de andere Goudse wijken (Wijkanalyse Gouda Oost, 2009). De meeste wijken kennen een gelijke verdeling tussen autochtone en allochtone bevolking, respectievelijk 75 tot 85 procent en 25-15 procent. De omvang van de groep Marokkaans-Nederlanders verschilt sterk. In Gouda Oost is één op de drie van de inwoners van Marokkaanse afkomst. In deze wijk is meer dan de helft van de inwoners van allochtone afkomst. Deze zijn met name woonachtig in de buurt Oosterwei. In Korte Akkeren (met name in Korte Akkeren Oud), Achterwillens en Goverwelle wonen ten opzichte van andere Goudse wijken relatief veel inwoners van Marokkaanse afkomst. De etnische verdeling naar wijk is sinds 2002 nauwelijks veranderd (Stadsmonitor 2010, 2010).

3.2.1 Onveiligheid: een structureel overlastvraagstuk

Uit de gemeentelijke veiligheidsmonitor blijkt een redelijke stabilisatie van delicten zoals vandalisme, geweld en jongerenoverlast over de periode 2005-2008. Verreweg de meeste geregistreerde incidenten betreffen overlast. Een lichte daling van diverse criminaliteitsvormen is zichtbaar (Veiligheidsmonitor Gouda 2009, 2009: 23-24). In vergelijking met de vijftig grootste gemeenten in Nederland scoort de gemeente Gouda als één van de minste op het thema veiligheid, zijnde geweldsdelicten en vernielingen. Van het totaal aantal veiligheidsincidenten in de stad is het overgrote deel zoals gezegd overlastgerelateerd. Overigens past hierbij de kanttekening dat deze overlast niet uitsluitend overlast door jongeren betreft. Die wordt namelijk apart geregistreerd. Toch blijkt uit ander onderzoek dat veel Gouwenaren op straat rondhangende jongeren als één van de belangrijkste vormen van overlast in de stad beschouwen (BOOM, 2009). De mate waarin Gouwenaren overlast ervaren in hun stad is, zeker in vergelijking met andere gemeenten in Nederland sterk, zo blijkt het de Atlas voor Gemeenten (2009). Bij de inwoners van Gouda bestaat scepsis over het gebruiken van algemene trendcijfers.

"Monitoren is goed. Maar bewoners hebben niets aan een trendverbetering op het moment dat zij daadwerkelijk lijden onder (psychische en materiële) schade en overlast".
(wijkteamlid)

De overlast wordt door Goudse veiligheidspartners betiteld als zogenaamde '*nieuwe overlast*': hinderlijke en irritante gedragingen die niet per definitie strafbaar zijn als gevolg waarvan handhaving lastig is (Bervoets en Van der Torre, 2009). De overlast wordt overwegend door jongeren en minderjarigen veroorzaakt, overigens niet alleen door Marokkaans-Nederlandse jongeren. Overlastgevende groepen kennen in Gouda over het algemeen een gemêleerde samenstelling, qua leeftijd, etniciteit en geslacht, zo merkt een deelnemer van het Veiligheidshuis op. Naarmate groepen een zwaardere kwalificatie krijgen, denk aan overlastgevende en criminele groepen, neemt de etnische homogeniteit van de groep toe.

Hoewel de overlast zich verspreid over de stad voordoet, concentreert deze zich niettemin in een aantal gebieden zoals Gouda-Oost en het winkelcentrum in Goverwelle. Een politierespondent wijst op het vervelende, tergende karakter van de overlast:

"Een deel van de autochtone Gouwenaren in een wijk als Goverwelle is getergd. Zij krijgen opmerkingen van allochtone jongeren, worden uitgescholden of geïntimideerd of er worden steentjes naar hen gegooid".

Een aantal (*wanna be*) leden van criminele jeugdgroepen creëert en ervaart tegenstellingen tussen aan de ene kant hun groep of directe leefwereld en aan de andere kant andere groepen, categorieën of (street-level)functionarissen, zo blijkt uit onderzoek door Beke (2010). De essentie van het probleem dat ze creëren bestaat uit de toe-eigening van delen van het publieke domein, in die zin dat ze denken in hoge mate de norm te kunnen bepalen. Dit uit zich in intimidatie, treiteren en bedreiging. Dit verloopt niet per se langs etnische scheidslijnen, maar het keert zich wel tegen personen, instanties of functionarissen waarvan ze menen dat die zich

tegen hen keren. Dat zijn vaak autochtone personen of instanties en toezichhouders, waaronder politiemensen.

3.2.2 Veiligheidsgevoelens: een gemengd beeld

In de veiligheidsmonitor is aan burgers gevraagd in hoeverre men zich veilig voelt, de zogeheten subjectieve veiligheid, op stads- en wijkniveau. Een meerderheid van de burgers, ongeveer 60-65 procent, geeft aan zich in de gemeente nooit of zelden onveilig te voelen. Een kleiner, maar toch aanzienlijk percentage van 35-40 procent, geeft aan wel eens onveiligheid te ervaren. Op wijkniveau is de subjectieve onveiligheid tussen 2003 en 2008 gedaald van circa dertig naar vijfentwintig procent (Veiligheidsmonitor Gouda 2009, 2009: 29-30). De veiligheidsgevoelens op wijkniveau fluctueren licht per wijk. Positieve ontwikkelingen, zoals de stijging van veiligheidsgevoelens in Korte Akkeren, gaan gepaard met een toename van subjectieve onveiligheid in Goverwelle. De afstand tussen de wijken die door burgers als minst veilig worden ervaren, Oost, Nieuwe Park, Goverwelle en Korte Akkeren, en meest veilig ervaren wijken neemt volgens de Stadsmonitor 2010 af (2010: 89). De ervaren onveiligheid is overigens etniciteit neutraal. Er is geen verschil in de beleving van onveiligheid tussen autochtone en allochtone Gouwenaren, een indicator dat er geen sprake is van polarisatie.

"Het is lastig te beoordelen of sprake is van een verslechtering (van maatschappelijke verhoudingen). Incidenten worden uitvergroot en als maatgevend beschouwd, terwijl de criminaliteitscijfers dalen en zelfs ook de onveiligheidsbeleving."(wijkteamlid)

Op landelijk niveau schommelt de subjectieve onveiligheid op een niveau van ongeveer 20 procent in 2008, zo schrijft de Raad voor het Openbaar Bestuur op basis van gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek in een recent advies. Dit betreft het aandeel van burgers dat zich wel eens onveilig voelt. Dat is significant lager dan voorgaande jaren. De Raad geeft tevens aan dat die onveiligheidsgevoelens zich het sterkst manifesteren op plekken waar jongeren samenkomen (Raad voor het Openbaar Bestuur, 2011: 16). Gouda heeft daarmee in vergelijking met andere gemeenten, ongeacht de 'crime drop', een relatief krachtig subjectief veiligheidsprobleem.

3.3 Sociale verhoudingen en omgangsvormen

In deze paragraaf staan we stil bij zogeheten 'bridging', de mate waarin burgers met verschillende afkomst en (geloofs)overtuigingen wederzijdse contacten en verbindingen hebben. Respondenten zijn vrij eensgezind in hun oordeel over de wederzijdse verbindingen tussen autochtonen en Marokkaanse-Nederlanders. Zij stellen dat deze verbindingen zwak zijn, onder meer blijkend in het alledaagse sociale verkeer en tijdens bijeenkomsten in buurten en wijken. Omschrijvingen als "segregatie", "gescheiden werelden" en "verzuiling" zijn diverse keren opgetekend.

Een vertegenwoordigster van een maatschappelijke organisatie is van mening dat in de onderlinge alledaagse contacten beleefdheidsvormen in acht worden genomen. Een andere maatschappelijk actieve Gouwenaar voegt hieraan toe dat naarmate wederzijdse etnische contacten dichterbij komen, bijvoorbeeld zodra de dochter van een migrantenechtbaar met een

autochtone vriend thuiskomt, onderlinge relaties lastiger worden. Een voorbeeld van de zogeheten etnische distantie.¹²

Over de gehele linie tolereren diverse groepen elkaar, zoeken elkaar niet actief op, leven als het ware langs elkaar heen. Tegelijkertijd lijkt geen sprake van een nieuwe ontwikkeling, deze zogenaamde “vreedzame coëxistentie” bestaat, zo vernemen wij uit diverse bronnen, in Gouda sinds jaar en dag. Medewerkers die wij spraken van overheidsinstanties gaven hieraan niet per definitie een negatief label: zolang het naast elkaar leven niet tot vijandbeelden en fysieke conflicten leidt, dienen we terughoudend te zijn in ons oordeel, zo was de teneur. Het is namelijk een bekende reflex dat mensen veelal contacten aangaan met personen die tot de eigen groep, levensovertuiging, opleidingsniveau of leefstijl behoren. Ditzelfde geldt voor migranten, die hun heil en steun zoeken bij leden van hun eigen gemeenschap. Toch worden deze contacten in eigen kring heden ten dage met argusogen gezien, hoewel deze van oudsher juist positief werden gewaardeerd (Dagevos en Gijsberts, 2008).

"In het onderwijs zien we hoe moeilijk het is om verschillende bevolkingsgroepen bij elkaar te brengen." (onderwijsinstelling)

"Je ziet dat bevolkingsgroepen meer op zichzelf gericht zijn. De verschillende bevolkingsgroepen leven steeds meer bij elkaar in de buurt. Het wij/zij gevoel wordt hierdoor versterkt." (jongerenwerker)

Gouwenaren zijn over de gehele linie redelijk positief over relaties met en binnen de eigen leefomgeving. Ongeveer zeventig procent is gehecht aan de eigen buurt, goed op de hoogte van het reilen en zeilen in ‘zijn’ wijk en geeft aan veel contacten met buurtbewoners te onderhouden, zo blijkt uit de Stadsmonitor 2010. Burgers vinden over het algemeen dat zij andere Gouwenaren met respect behandelen, een iets lager percentage vindt dat zij door anderen met respect tegemoet worden getreden. Een relatief bescheiden percentage, minder dan tien procent, voelt zich niet prettig in de woonomgeving en is niet tevreden over de manier waarop burgers met elkaar omgaan (Stadsmonitor 2010, 2010: 46).

Ondanks dat een groot deel van de Gouwenaren de culturele diversiteit in de stad niet als probleem ervaart, geeft ongeveer vijftien procent van de Gouwenaren aan dat wel te doen. De cultuurverschillen worden met name als problematisch ervaren door de bewoners in Korte Akkeren, Nieuwe Park en Oost (Stadsmonitor 2010, 2010: 49). De tevredenheid over de bevolkingssamenstelling is in bepaalde Goudse wijken zoals Gouda Oost lager dan in andere gemeenten (Wijkanalyse Gouda Oost, 2009). Dit kan verband houden met het verhoudingsgewijs groot aantal Marokkaanse Gouwenaren (zie ook: De Boom en Weltevrede, 2010).

¹² Met etnische distantie wordt de neiging van personen en/of groepen verstaan om contacten met andere groepen te vermijden. In die neiging is zo blijkt van een bepaalde hiërarchie sprake, waarin de afstand die tot personen en/of andere groepen wordt betracht afhangt van de aard van het contact (Gijsberts en Lubbers, 2009).

Intermezzo: Leefbaarheid en sociale cohesie

Uit landelijk onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) blijkt dat burgers positief oordelen over de sociale cohesie in de eigen buurt. Men is tevreden over de bevolkingssamenstelling en buurtbewoners gaan prettig met elkaar om. Wel wordt een gebrek aan saamhorigheid en contact met buurtbewoners ervaren. Gemiddeld kennen burgers een 6.3 toe aan de sociale cohesie in hun buurt. De leefbaarheid en veiligheid in de eigen buurt wordt door burgers hoger beoordeeld, respectievelijk met een 7.3 en 6.9 (CBS, 2010). Burgers noemen overlast door groepen jongeren als de meest bedreigende vorm van overlast in de eigen buurt. Ook de onveiligheidsgevoelens van burgers zijn het sterkst op locaties waar zich groepen jongeren bevinden (CBS, 2010). Belangrijke determinanten van gevoelens van onveiligheid houden volgens onderzoek door Oppelaar en Wittebrood (2006) verband met percentages niet-westerse migranten in buurten en met de snelheid waarmee buurten 'verkleuren'.

Met de stelling of burgers van verschillende etnische en/of religieuze bevolkingsgroepen prettig met elkaar omgaan, zijn meer wijkteamleden en bestuursleden van sportverenigingen het oneens dan eens (zie Bijlage A. Tabel 1). Een wijkteamlid merkt op: "Ik denk dat de samenleving in Gouda vrij rustig en neutraal samenleeft. Wel leven de verschillende bevolkingsgroepen een beetje langs elkaar heen; van echte integratie is maar beperkt sprake". Zorgcoördinatoren hebben vergelijkbare ervaring op de onderwijsinstellingen, zo geven zij aan.

Volgens een ruime meerderheid van de bevraagde wijkteamleden en bestuursleden van sportverenigingen hebben burgers van verschillende etnische en/of religieuze bevolkingsgroepen weinig contact met elkaar (zie Bijlage A Tabel 2). Een wijkteamlid illustreert dit: "Het beperkt zich tot 'goedemorgen', 'goedenavond' en functionele ontmoetingen in werkgroepen of winkels." Een bestuurslid van een sportvereniging merkt op: "Ik denk dat binnen de jeugd de contacten goed zijn op school en op sportverenigingen. Bij jongeren ouder dan vijftien jaar en bij volwassenen zie je dat in Gouda met name Marokkaanse jongens en mannen contact met elkaar zoeken en niet zozeer met anderen. Bij meisjes lijkt dat minder het geval."

Enkele jongeren vertellen ons dat autochtone Gouwenaren hen vriendelijk en 'open minded' tegemoet treden.

"Misschien dat er verschil bestaat tussen wat men zegt en doet (vriendelijk en beleefd) en wat men denkt, maar dat weet je nooit. Uiteraard bestaan er verschillen in omgangsvormen, maar de onderlinge relaties zijn eigenlijk goed" (Marokkaanse jongen)

Volgens deze jongens en meiden zijn er geen onderlinge botsingen, zoals in het verleden wel het geval was met de Molukkers uit Moordrecht, een indicator dat van verdergaande polarisatie geen sprake is.

3.3.1 Een fictieve gemeenschap

Hoewel de buitenwereld vaak anders vermoedt, drukten respondenten ons op het hart dat de zogenaamde ‘Marokkaanse gemeenschap’ evenals ‘de autochtone bevolking’ geen eenduidig en coherent blok is dat met één stem spreekt. Het is een fictie en simplificatie te denken dat een dergelijke gemeenschap bestaat, met eenduidige belangen, behoeften en wensen, geloofsovertuiging, woordvoerders en vertegenwoordigers (Zie ook: Werdmölder, 2005, Bervoets, 2006). Dé Marokkaanse gemeenschap in Gouda bestaat niet, zo bevestigden meerdere gesprekspartners uit het maatschappelijke middenveld.

"De Marokkaanse gemeenschap in Gouda bestaat niet. De Marokkanen in Gouda zijn sterk versplinterd. Er zijn meerdere scheidslijnen te identificeren: jong en oud, gematigd en orthodox, hoog en laag opgeleid, traditioneler versus modernere Westerse leefstijl." (vertegenwoordiger uit het maatschappelijk middenveld)

Maar ook bestaat fragmentatie op basis van factoren als geboorteregio van ouders en stam-en familiebanden, zo merken respondenten uit het maatschappelijke middenveld op. Die fragmentatie is voor de buitenwacht, burgers, maar ook (overheids)instituten niet of nauwelijks zichtbaar of wordt onvoldoende erkend. Het zijn namelijk geen uiterlijk zichtbare verschillen. Door deze fragmentatie en verdeeldheid zal 'de gemeenschap' nooit met een stem spreken, ondanks dat dat door velen, die een beroep doen op het verantwoordelijkheidsbesef van de Marokkaanse gemeenschap, wordt verwacht. Ook binnen deze fictieve gemeenschap bestaan meningsverschillen en controverses over maatschappelijke problematiek, verantwoordelijken en oplossingsrichtingen. Sommigen houden zich afzijdig, omdat zij van mening zijn dat ieder voor zijn eigen gedrag verantwoordelijk is. Verantwoordelijkheid eisen van individuen of groepen op grond van gedeelde etniciteit wordt door hen vreemd gevonden. Anderen zo merken leden van maatschappelijke organisaties op, wijzen met een beschuldigende vinger naar de overheid. Zij verwachten dat overheidsinstanties met oplossingen moeten komen voor maatschappelijke problemen. Weer anderen ontplooiën juist initiatieven om het negatieve imago dat rond Marokkaanse-Nederlanders hangt tegen te gaan.¹³ Deze diversiteit aan reactiepatronen is inherent aan de pluriformiteit en verdeeldheid van de Marokkaanse populatie. Het kan verklaren waarom er niet gekomen wordt tot gezamenlijke en gedragen oplossingsrichtingen voor het maatschappelijke overlastvraagstuk. Tevens gaf een oudere Marokkaanse Gouwenaar aan dat ouders van overlastgevende jongeren ook met hun handen in het haar zitten. Ook zij hebben geen oplossing voor het gedrag van hun kroost voorhanden. Een vertegenwoordiger van een religieuze gemeenschap vertelde dat problemen eigenlijk door alle betrokken partijen onderkend worden, maar dat de gezamenlijkheid ontbreekt zodra concrete initiatieven genomen moeten worden.

¹³ Zie in dat licht de initiatieven van IMAGO.

3.3.2 Beeldvorming: gevoelsmatig overheersen stereotyperingen en vooroordelen

De beeldvorming onder een deel van de autochtone bevolking over 'de Marokkanen' wordt, zo is ons verteld, sterk beïnvloed en gekleurd door de ervaren overlastproblematiek. Ook de media spelen hierin een aanzienlijk aandeel, zo herhalen professionals. De berichtgeving over de overlastproblematiek en de stelselmatige link die wordt gelegd met Marokkaans-Nederlandse jongeren bevestigen bestaande vooroordelen. Hierin schuilt het gevaar van *generalisatie*, waarbij *alle* Marokkaans-Nederlandse Gouwenaren verantwoordelijk worden gemaakt en afgerekend op de gedragingen van een kleinere groep.¹⁴ Daarmee lijken alle Marokkaans-Nederlandse Gouwenaren onderdeel van het probleem te zijn (worden). Dit kan samenhangen met onvrede van Gouwenaren, maar ook van instituties, over en teleurstelling in het feit dat deze bevolkingsgroep weinig zichtbaar initiatief ontplooid om overlast door jeugdigen te stoppen. Gevoelsmatig, zo geven respondenten aan, verslechtert daarmee de beeldvorming over Gouwenaren van Marokkaanse afkomst. Anderen nuanceren dat gevoel. Zo merkt een wijkteamlid in het survey op: "De strijd lijkt vooral te gaan over overlastgevendende jongeren van Marokkaanse afkomst. Dus niet over de hele bevolkingsgroep. Media zijn medebepalend voor het beeld dat ontstaat". Een Marokkaanse meid geeft aan dat zelfs haar eigen beeld hierdoor gekleurd is. Ze vertelt:

"Ook ik hield me afzijdig van die Marokkaanse gasten, dacht dat het allemaal relschoppers waren, wilde niets met hen te maken hebben. Maar nu ik ze ken, met hen heb gesproken, weet ik dat het goede gasten zijn."

Ook zijn we geweest op het eendimensionale beeld dat hierdoor van Marokkaans-Nederlanders, in het bijzonder van jongeren, kan ontstaan. Jongeren zelf gaven aan dat de burgers en overheid meer diversiteit en verschil zou moeten accepteren. Een jongen stelt: "Iedereen is verschillend en dat is ook goed". Ook wijzen enkele jongeren op het gevoel dat zij door media en door instanties niet gelijk worden behandeld:

"Er zijn ook autochtone jongeren die overlast veroorzaken en asociaal gedrag vertonen, maar daar wordt niet over gesproken. Dat is meten met twee maten".

Een Gouwenaar merkt op dat er wel degelijk incidenten zijn geweest en dat deze voorvallen de onderlinge verstandhouding tussen groepen geen goed doen. "Het kerkgangersincident in Bloemendaal, het busincident, het sneeuwbalincident en laatst een youtube-filmpje. Gouda heeft daardoor een naam gekregen, dat komt door de incidenten, de manier waarop de overheid daarmee omgaat en de manier hoe de media daarmee omgaat". De incidenten zouden het onderlinge wantrouwen herbevestigen en de wijze waarop Gouwenaren naar Marokkaanse Nederlanders kijken volgens deze respondent veranderen.

¹⁴ Uit een onderzoek van het RISBO uit 2010 blijkt dat van alle Marokkaans-Nederlandse Gouwenaren in de periode 2005-2009 18,9% minimaal één keer in aanraking is geweest met de politie op verdenking van een misdrijf (Risbo, 2010: 41).

We kregen niet de indruk dat onder allochtone Gouwenaren sterk negatieve beelden over 'blanke' Gouwenaren bestaan. Wel werd aangegeven dat de gevoelsmatig afstand tussen allochtone en autochtone burgers is toegenomen, maar ook tussen allochtonen onderling. Een vertegenwoordiger van de moskee bemerkte een lichte mate van argwaan, een afstand houden, in het dagelijkse sociale verkeer. Dit kan verband houden met de zogeheten etnische distantie in alledaagse contacten. Volgens Gijsberts en Lubbers (2009) bestaat er namelijk een grotere gereserveerdheid ten aanzien van contacten die als het ware dichterbij komen (migrant als buur of partner van kinderen), waar alledaagse contacten tijdens opleiding en arbeid minder afwijzing oproepen. Niet-westerse migranten huldigen ten aanzien van de gewenste etnische afstand overigens vergelijkbare opvattingen als autochtone burgers: beiden betrachten een grotere gereserveerdheid naarmate contacten dichterbij komen. Door diverse ondervraagden werd niettemin een mate van wantrouwen geuit jegens overheidsinstellingen, waaronder de gemeente en politie. De instanties worden (deels) verantwoordelijk gehouden voor de hardnekkige maatschappelijke problematiek van allochtone jongeren. Het voortbestaan van deze problematiek wordt overigens niet aan repressief optreden, maar soms juist ook aan het als soft betitelde politieoptreden gewijd. Ook betreuren gesprekspartners uit het Goudse maatschappelijke middenveld het dat overwegend een beroep op hen wordt gedaan vlak na incidenten en dat minder wordt geïnvesteerd in wederzijdse contacten in vreedstijd. Deze gevoelens komen uit diverse van onze onderzoeken naar voren (COT, 2006, 2008, 2009). Net als in andere gemeenten in Nederland, waaronder Amsterdam en Helmond zijn in Gouda initiatieven ontplooid om dergelijke (informele) sociale netwerken op te bouwen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de activiteiten die worden ontplooid vanuit het veiligheidsplatform (zie verder paragraaf 3.4.5).

3.4 Spanningen

3.4.1 Onvrede en frustraties

De onvrede en frustraties onder delen van de autochtone bevolking over overlastgevende gedragingen van overwegend Marokkaans-Nederlandse jongeren is groot. Dat blijkt uit gemeentelijke monitors, vraaggesprekken en de notulen van een recent raadsdebat. Het is onduidelijk hoe breed en diep dit sentiment leeft, maar het is in ieder geval een gevoeld sentiment. In het raadsdebat wordt helder dat niet alleen directe gedupeerden gefrustreerd zijn, maar dat hetzelfde geldt voor lokale bestuurders, veiligheidspartners en vrijwilligers en diegenen die indirect met deze problematiek worden geassocieerd (Spoeddebat 10 november 2010). Ons is ook duidelijk geworden dat niet uitsluitend autochtone Gouwenaren overlast ervaren, maar dat ook allochtonen in Gouda dit 'micro onheil' treft. De overlast concentreert zich weliswaar in bepaalde gebieden, maar is nauwelijks specifiek tegen 'blanke burgers' gericht. De gepleegde overlast is wat dat betreft etnisch neutraal. Een Marokkaanse Gouwenaar merkt dan ook terecht op: "Overlast is een gezamenlijk probleem, het raakt ons allemaal".

Ondanks de gezamenlijkheid van het probleem, zijn oplossingen niet één-twee-drie voorhanden. Een gesprekspartner uit het maatschappelijke middenveld merkt op: "In gesprekken met Marokkaanse Gouwenaren blijkt dat zij zich ook schamen voor het gedrag van de jongere generatie. Zij keuren dit gedrag ook af, maar zien niet meteen oplossingen". Een andere burger:

"Niemand heeft het medicijn voor overlast. De burgemeester heeft geen medicijn, de gemeente niet, de politie niet".

Het voortbestaan van het maatschappelijke overlastvraagstuk kan een negatieve uitwerking hebben op het denken over de Marokkaans-Nederlandse bevolking. Zo merkt een Marokkaans-Nederlandse respondent op:

"De doorsnee Gouwenaar kent het verschil tussen de verschillende groepen en is van oudsher niet sterk veroordelend over 'de Marokkaanse gemeenschap'. Echter, door het voortduren van problemen raakt het verzadigingspunt bereikt. Een Gouwenaar die voorheen altijd erg genuanceerd sprak over de problematiek was het op een bepaald moment zat. "Het moet nu een keer ophouden!"

Een autochtone Gouwenaar geeft aan dat inwoners in wijken als Korte Akkeren nog steeds onderscheid weten te maken tussen diegenen die voor overlast zorgen en de bredere populatie. Volgens hem worden personen op hun gedrag beoordeeld, niet op basis van hun etnische afkomst, hoewel dit, zo geeft de man aan, per persoon zal verschillen.

Hoewel de overlast door Marokkaans-Nederlandse jongeren vaak wordt toegeschreven aan etnische of culturele factoren, wijst socioloog El Hadioui, verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, op de rol van zogeheten straatcultuur (NRC Handelsblad, 20 maart 2010). De jongeren, die zonder veel houvast en ouderlijk toezicht, letterlijk op straat opgroeien, vinden hun heil in het machogedrag binnen de straatcultuur. Dat gedrag kenmerkt zich door een sterke anti-autoritaire houding waarbij deze jongeren zich afzetten tegen de burgerlijke cultuur. De jongeren plaatsen zich daarmee in een proces van zelfuitsluiting als het ware 'buiten de maatschappij'.

3.4.2 Eigenrichting: een gevoelde angst

In gesprekken met ambtenaren van gemeente en politie blijkt dat er bij veiligheidspartners enige angst in de lucht hangt voor het moment waarop Gouwenaren uit diepe frustratie het heft in eigen hand nemen en wijzen op het gevaar van zogeheten 'eigen richting'. Hiermee wordt in dit geval bedoeld dat burgers zonder tussenkomst van de autoriteiten onderlinge geschillen fysiek beslechten. Verbale dreigementen van deze aard worden op straat nog wel eens opgevangen, maar dan in het heetst van de strijd. Enkele uitzonderingen daargelaten, waar individuele burgers verhaal gingen halen na herhaalde persoonsgerichte intimidaties, heeft voor zover bekend niet geleid tot fysieke confrontaties tussen groepen.

3.4.3 Beladen verhoudingen

Manifeste spanningen tussen verschillende etnische en/of religieuze bevolkingsgroepen in Gouda zijn volgens onze gesprekspartners niet zicht- of merkbaar. Respondenten merken op:

"Polarisatie gedefinieerd als de situatie waarin groepen doelbewust tegenover elkaar staan zie ik niet in Gouda"(medewerker gemeente)

“Ondanks de overlast, die bewoners spuugzat zijn, zijn scherpere wij- zij overtuigingen en spanningen niet aan de orde”(medewerker veiligheidshuis)

Volgens de bevroegde wijkteams en sportverenigingen zijn wel eens spanningen, vijandigheden en/of incidenten tussen (personen van) verschillende groepen in Gouda. Deze manifesteren zich voornamelijk tussen jongerengroepen, tussen jongeren en ouderen, tussen jongeren en de politie en tussen autochtonen en allochtonen (zie ook Bijlage A. Tabel 5).

In het onderwijs wordt melding gemaakt van spanningen tussen allochtone groepen, tussen allochtone en autochtone groepen en tussen autochtone groepen. Op de vraag of de spanningen, vijandigheden en/of incidenten structureel van aard zijn, reageren de wijkteams, sportverenigingen en zorgcoördinatoren verdeeld. Zestien wijkteamleden, zeven bestuursleden van sportverenigingen en twee zorgcoördinatoren zeggen dat de spanningen, vijandigheden en/of incidenten structureel van aard zijn, tegenover dertien wijkteamleden, acht bestuursleden sportverenigingen en drie zorgcoördinatoren die stellen dat deze spanningen op zichzelf staan.

De verhoudingen tussen Molukse Nederlanders uit Moordrecht en Goudse Marokkaanse Nederlanders waren, zeker voor 2000, beladen. Sindsdien lijken zich geen botsingen meer te hebben voorgedaan. Wel is in meerdere gesprekken gewezen op een voorval waarbij een Molukse jongen in conflict raakte met jongeren van onder meer Marokkaanse komaf (Binnenlands Bestuur, 11 januari 2010). Dat is het enige fysieke incident waarvan wij hebben vernomen, hoewel een gesprekspartner wist te melden dat beide groepen onderlinge vetes buiten het zicht van instanties zoals de politie uitvechten.

Bij overlast in buurten en tijdens politieoptredens komen partijen tegenover elkaar te staan. Dan formeren zich spontaan groepen. Het betreft dan Marokkaans-Nederlandse jongerengroepen die het gemunt hebben op buurtbewoners, bijvoorbeeld diegenen die de jongeren op hun gedrag aanspreken of hiervan melding doen bij instanties, of tussen deze jongeren en de politie. Tussen jongerengroepen en wat wordt omschreven als de oudere, traditionele Gouwenaar heersen geladen, gespannen verhoudingen. Die twee belevingswerelden staan mijlenver van elkaar. Vooralsnog heeft dat niet geleid tot daadwerkelijke fysieke conflicten, althans niet op groepsniveau.

Doelbewuste fysieke confrontaties tegen andere etnische en/of religieuze groepen zijn voor zover wij weten niet of nauwelijks aan de orde. Ook hebben wij geen geluiden opgevangen van wraakacties, waarin de ene groep vergelding zoekt voor leed dat hen is berokkend door de andere groep. De dreiging daarvan heeft, in ieder geval in het verleden, in de lucht gehangen, bijvoorbeeld na langdurige en hevige overlast waarbij met stenen werd gegooid.

3.4.4 Niet zozeer religieus geïnspireerde spanningen

We hebben geen geluiden opgevangen van het bestaan of dreiging van spanningen tussen aanhangers van verschillende religies, zoals christelijk-gereformeerden en islamieten. Een enkele respondent sprak over de afnemende bereidheid van sommige christenen tot samenwerking met aanhangers van andere religies. In onderlinge conversaties werden

tegenstellingen tussen religies vergroot, de "eigen waarheid gezocht" en gesteld dat "de islam echt een heel andere, vreemde religie is".

Enkele keren is de islambeleving van jongeren ter sprake gebracht (zie ook: De Koning, 2008). Deze jongeren zijn in een persoonlijke zoektocht naar een eigen identiteit in orthodoxe geloofsovertuigingen geïnteresseerd en huldigen deze overtuigingen ook in gedrag. Deze jongeren zijn, zo vernemen wij uit diverse bronnen, orthodox, op zoek naar de zuivere leer, maar niet politiek geïnteresseerd. Deze orthodoxe stroming staat in de literatuur bekend als de zogeheten apolitieke religieuze salafi's (Slootman en Tillie, 2006). Ondanks het apolitieke karakter van deze stroming bestaan er aanwijzingen van onderlinge geloofsijver. De verschillende stromingen, waaronder pragmatici, gematigde en orthodoxe moslims¹⁵, bejveren zich als het ware over de vraag wat de juiste manier van islambeleving is. Vooral enkele orthodoxe moslims spreken andere moslims op hun gedrag en geloofsbeleving aan, zo bleek onder meer na de vestiging van een islamitische onderwijsinstelling in Gouda. De ouders die hun kinderen naar de islamitische school laten gaan, zijn in hun perspectief 'ware moslims', diegenen die andere keuzen maken zijn dat niet. Zij worden door hen als afvalligen beschouwd. Een enkele respondent gaf aan dat de kritiek die sommige orthodoxe gelovigen hebben en uiten richting gematigde moslims gepaard gaat met uitoefening van pressie en sociale uitsluiting. We hebben dergelijke geluiden uit andere bronnen niet bevestigd gekregen. Hierbij past de opmerking dat dergelijke processen van machtsuitoefening, als ze er zijn, dermate impliciet zijn dat zij nauwelijks waarneembaar zijn. Ook kan het voorkomen (en komt het voor) dat gematigde moslims hier verder geen aanstoot aan nemen; dergelijke beïnvloeding laat hen onverschillig.

Ook tussen christelijke geloofsgemeenschappen bestaan onderlinge meningsverschillen, zo geeft een vertegenwoordiger van een religieuze gemeenschap aan. Dit belemmert de omgangsvormen echter niet. Wel zou er in de samenleving weinig begrip en tolerantie bestaan voor orthodoxer vormen van geloofsbelijdenis. Een enkele keer zijn Goudse kerkgangers belaagd door autochtone en allochtone personen. Een uitzondering, volgens personen die wij spraken. De christelijk-gereformeerde gemeenschap zou geen contacten willen onderhouden met de moslimgemeenschap. Een respondent: "Moslims hebben een heel andere levensovertuiging, er is eigenlijk geen gemeenschappelijkheid tussen onze religies. We zien dan ook geen reden tot onderling overleg". Deze respondent voegt hier aan toe dat op het gebied van de geloofsovertuiging gescheiden werelden prima zijn, maar dat men op straat en op het werk natuurlijk wel met elkaar in contact moet komen en blijven.

Er zijn geen aanwijzingen verkregen van radicalisering, gedefinieerd als de bereidheid met ondemocratische middelen fundamentele wijzingen in het maatschappelijke bestel te bewerkstelligen. De verwikkeling van een deel van de Marokkaans-Nederlandse jongeren in criminaliteit vormt een rem op processen van politieke radicalisering, zo merkt de politie op. Zij hebben wel wat anders aan hun hoofd.¹⁶ Een deel van deze jonge criminelen is niettemin betrekkelijk onverschillig en heeft ressentiment of haat tegenover de dominante samenleving en

¹⁵ Zie ook: Buitelaar, 2009.

¹⁶ Hierbij zij benadrukt dat mensen van alle leeftijden, etniciteit en geloofsovertuiging vatbaar kunnen zijn voor radicaliseringprocessen. In het verleden de AIVD aan dat juist Noord-Afrikaanse migranten jeugd uit de tweede en derde generatie vatbaar geacht worden voor radicalisering (AIVD, 2007).

haar instituties, zoals 'de politie'. De brede politiek-maatschappelijke afkeer van het gedrag van criminele Marokkaans-Goudse jongeren wakkert dit soort tegenstellingen aan en in die zin tekent zich polarisatie af. Die polarisatie manifesteert zich onder meer in geweld of verzet tegen politiemensen of in selectief daderschap, zoals 'autochtone' meisjes beledigingen of lastig vallen. Een ongunstig neveneffect van het gedrag door deze, zoals zij zichzelf noemen 'moco's' en de maatschappelijke reactie daarop, bestaat eruit dat Marokkaanse jongeren zich afgewezen of onbehaaglijk voelen. Een deel van de autochtone jeugd of bevolking keert zich in algemeenheden tegen de Goudse Marokkaanse gemeenschap, in het bijzonder tegen jongens op straat.

3.4.5 Gelaten reacties op hoogrisicogebeurtenissen

Respondenten van verschillende instanties gaven aan dat maatschappelijke reacties op zogeheten hoogrisicogebeurtenissen¹⁷ zich in Gouda niet of nauwelijks doen voelen. Er deden zich in deze gevallen geen (geregistreerde) incidenten voor. Meestentijds verwachten autoriteiten zoals de politie wel dat dergelijke gebeurtenissen tot maatschappelijke beroering leiden. Zij treffen dan ook een reeks preventieve maatregelen, waaronder het hernieuwd contact leggen met buurtbewoners of vertegenwoordigers van migrantengemeenschappen.

Ook bereiden de autoriteiten zich voor op het overslaan van de Culemborgse conflicten¹⁸ naar Gouda. De angst voor het Culemborg-effect werd toentertijd ingegeven door al bestaande latente spanningen tussen Molukse-Nederlanders uit Moordrecht en Marokkaanse-Nederlandse jongeren uit Gouda. Een respondent vertelt: "Dat Molukse jongeren zich achter hun broeders in Culemborg scharen is een bekend mechanisme: bij de aantasting van de Molukse groepseer en – trots sluiten de gelederen zich en gaat men elkaar helpen. De Moluks-Nederlandse jongeren zullen echter eerder naar Culemborg (of andere steden waar zich onlusten voordoen) gaan om hun broeders te steunen, dan dat zij actief conflicten met Marokkaanse-Nederlanders in Gouda opzoeken." Hoewel Culemborg tot beroering binnen de Molukse gemeenschap in Moordrecht leidde, is die beroering van tijdelijke aard gebleken, zo geeft een respondent aan.

In september 2009 voert een demonstratie door diverse Goudse wijken op initiatief van de gelegenheidsgroep Gouda's Glorie. Achter deze groep blijkt de frontman van de nationalistische actiegroep Voorpost schuil te gaan. Uit vrees voor linkse tegendemonstraties en wanordelijkheden wordt een noodverordening van kracht. Ook wordt de route, oorspronkelijk eindigend in Oosterwei, omgeleid. In de motivatie wordt tevens gerefereerd aan mogelijke spanningen tussen bevolkingsgroepen en het risico dat de recente publiciteit over Gouda de kans op verstoringen kan verhogen.¹⁹ Ondanks (of dankzij) de voorzorgsmaatregelen verloopt de kleinschalige demonstratie gelaten. Burgers nemen geen aanstoot aan de demonstranten. Enkele jongeren, zo hoorden we, ontvangen de betogers met applaus.

¹⁷ Zoals tijdens het verschijnen van Fitna, publieke commotie rond de tentoonstelling van Sooreh Hera in MuseumgoudA en landelijke verkiezingsuitslagen.

¹⁸ In de gemeente Culemborg ontstaat eind 2009, begin 2010 onrust na conflicten tussen inwoners van Marokkaanse- en Molukse komaf.

¹⁹ Raadsvoorstel Noodverordening:

http://www.gouda.nl/ris/Raadsvergaderingen/Raadsvergaderingen_2009/Cyclus_september/Raad_30_sept/Noodverordening/Raadsvoorstel_noodverordening

Eenmaal is geweest op een gepland optreden van een extreemrechtse formatie, Brigade M, in poppodium De Gonz. Het concert vindt uiteindelijk geen doorgang. Het poppodium blaast het optreden af uit vrees voor eventuele confrontaties, zo meldt de website Indymedia.²⁰ Overigens zij opgemerkt dat de landelijk actieve Antifasistische Actie (AFA) dergelijke bijeenkomsten met regelmaat verstoort. Zulke bijeenkomsten leiden zelden tot clashes met/tussen lokale burgers.

Tijdens dreigende maatschappelijke onrust kan de politie een beroep doen op sleutelfiguren uit het maatschappelijke middenveld. Deze sleutelfiguren, die zitting hebben in het zogeheten veiligheidsplatform, fungeren als verbinding tussen migrantengemeenschappen en gemeente en politie. Meerdere, nauw betrokkenen bij dit platform, geven aan dat de sleutelfiguren een dempende werking hebben gehad op dreigende onrust, bijvoorbeeld rond de tentoonstelling van Sooreh Hera.

3.5 Media: een belangwekkende factor

Dat media een belangrijke factor vormen in het publieke domein is bekend. Sommige onderzoekers spreken van 'mediacratie', de situatie waarin media sterkere invloed uitoefenen op zowel de politieke agenda als op de publieke opinie, dan andersom (Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, 2003). Ook in vraaggesprekken, het online-survey en de bijeenkomst met wijkprofessionals kwam de rol van de media veelvuldig aan de orde.

"De negatieve publiciteit in combinatie met het politiek klimaat heeft een- soms zelfs onderschat- zeer negatief gevolg voor de stad Gouda in het algemeen en haar bewoners in het bijzonder." (deelnemer wijkoverleg)

"Het gevoel heerst dat de media heel erg het beeld versterkt dat er groepen jongeren alleen maar rotzooi trappen, dit veroorzaakt een negatieve spiraal." (zorgcoördinator onderwijsinstelling)

Uit een media-analyse uit wat bekend staat als "het busincident" blijken sommige media zoals het Algemeen Dagblad en Telegraaf, maar ook Pauw en Witteman, een negatieve toonzetting te kennen. De problematiek wordt zwaar aangezet, de aanpak door de autoriteiten als te soft gehekeld.²¹ Tevens verbreden deze media het vraagstuk naar (landelijke) kwesties zoals wijkproblematiek, publieke dienstverlening en oververtegenwoordiging van migranten in criminaliteitsstatistieken (Korthagen, 2010). Gouda lijkt daarmee symbool te staan voor maatschappelijke vraagstukken die zich ook elders in Nederland manifesteren. Gouda is als het ware Nederland in het klein (of volgens sommigen het voorportaal voor hetgeen ook in de rest van het land staat te gebeuren). Daarmee is het Goudse vraagstuk electoraal en politiek interessant. Zo betogen sommigen zoals korpschef Stikvoort dat (Haagse) politici de Goudse problematiek aangrijpen om electoraal te scoren (Trouw, 1 maart 2010). In vraaggesprekken

²⁰ <http://indymedia.nl/nl/2010/10/70390.shtml>

²¹ Andere media zoals NRC Handelsblad en de NOS berichten juist gematigd. Zij trachten de problematiek tot normale proporties terug te brengen en plaatsen kanttekeningen bij eenzijdig repressieve benadering (Korthagen, 2010).

werden gelijke uitlatingen gedaan over het "politieke bezoek" van de minister van Veiligheid en Justitie aan Gouda eind 2010.

"Over het algemeen gaat het samenleven in Gouda prima. Het is de media die voor een groot deel het beeld bepalen. Het zijn de uitzonderingen die in de beeldvorming en de hoofden van mensen blijft hangen."(deelnemer wijkoverleg)

"Juist de versterking van spanningen door de media en landelijke / regionale politiek heeft een negatieve uitwerking op de gevoelens tussen allochtonen en autochtonen." (woningcorporatie)

"Gouda is een vervloekte stad. Gouda is vergelijkbaar met andere gemeenten, alleen wonen er relatief veel Marokkanen. Toch is alles wat in Gouda gebeurt nieuws en wordt als probleem gebracht" (Marokkaanse jongere)

Volgens de deelnemers van dit onderzoek beïnvloeden (bepaalde) media indirect het denken van burgers, zowel in positieve als in negatieve zin. De een wijst erop dat de media Gouwenaren bindt, omdat zij er gezamenlijk van overtuigd zijn dat de media de maatschappelijke problematiek in Gouda overdrijven. Anderen zijn negatiever gestemd. Zij zijn van mening dat de veelvuldige publiciteit het denken over andere bevolkingsgroepen ongunstig beïnvloedt. Desondanks blijft onduidelijk in hoeverre deze veranderingen in opvatting van invloed zijn op het dagelijkse sociale verkeer tussen groepen. Niettemin lijkt, hoewel niet volstrekt nieuw (zie ook paragraaf 3.2), sprake van vermijding en lichte argwaan in de interetnische contacten. Een andere respondent is ervan overtuigd dat er geen verandering is tussen Gouda voor en na het busincident in 2008. Op maatschappelijk niveau is alles nog precies hetzelfde. Alleen, zo merkt hij op, "zijn wij, Gouda, de Marokkanen, een stuk bekender geworden". Twee andere politierespondenten geven aan dat zij wel degelijk verschillen zien. Zo wordt het optreden van instituties sinds 2008 nog kritischer gevolgd. Tegelijkertijd heeft het ook de samenwerking tussen instanties als de gemeente en politie versterkt.

Korthagen (2010) stelt dat de mediahype rond Connexxion in 2008 tot een vijftal wijzigingen in het gevoerde beleid heeft geleid. De focus van het beleid is hierdoor verschoven van leefbaarheid naar veiligheid, althans wat de Gouda Oost betreft, huldigen bestuurders vaker veiligheidsretoriek en voelen zij zich gedwongen daadkracht te tonen.

"De mediaberichtgeving beïnvloedt het politiewerk, met name na incidenten zoals met de bus. Dan ontstaat acuut behoefte aan actuele feitelijke gegevens, bijvoorbeeld over veronderstelde stijgende trends in criminaliteitsvormen. Die gegevens moeten snel beschikbaar zijn, maar vaak zijn veronderstelde of door anderen geschetste trends niet zichtbaar in de feitelijke criminaliteitscijfers. Dat is niet altijd even eenvoudig uit te leggen, want de politiek verwacht eigenlijk iets anders te horen." (medewerkers politie)

Dat de publiek-maatschappelijke druk fors is, vernemen wij uit diverse bronnen. Twee politiefunctionarissen gaven aan dat na incidenten onder politieke druk extra politietoezicht in wijken wordt geëist, maar dat gelet op feitelijke gegevens de toch al schaarse capaciteit wat hen

betreft beter elders ingezet kan worden. In dit geval lijkt het extra toezicht door de politie vooral een tijdelijke, symbolische maatregel. De incidenten leiden volgens de districtsleiding van de politie niettemin tot een verlies van researchcapaciteit (De Volkskrant, 21 augustus 2010). Andere respondenten wijzen op de mogelijk schadelijke effecten van de mediahype voor het politiewerk:

"De mediahype die regelmatig over Gouda trekt leidt tot overtrokken veel aandacht voor op zichzelf kleine voorvallen. Het is stemmingmakerij. Deze publieke reacties wakkeren een maatschappelijke tweedeling aan, onder meer door de roep om harde actie. De politie heeft echter geen belang bij een repressieve benadering alleen. Het is voor ons werk van belang om continue de lijnen open te houden"

Een zogeheten Interactieteam (voorheen: Interventieteam) dat onderzoek verricht naar etnische spanningen wijst op de toenemende incidentenpolitiek, waarbij ontwikkelingen op landelijk niveau sterke weerslag hebben op lokaal niveau. Zij refereren aan Gouda-2008, dat hiervoor symbool staat. Lokale vraagstukken leiden tot publieke en politieke discussies op landelijk niveau. Het blijft volgens het onderzoek echter niet bij discussie, maar leidt ook tot bestuurlijke en parlementaire bemoeienis. Zij sluit af: "Zo brachten de Kamerdebatten en uitspraken van landelijke politici de beeldvorming rond Gouda zelf grotendeels tot stand. Lokaal kreeg men direct met de gevolgen daarvan te maken. Het Interactieteam had over het algemeen niet de indruk dat deze landelijke aandacht (soms 'hypes') bijdroeg aan de-escalatie op lokaal niveau, maar eerder 'olie op het lokale vuur' betekende." (Eindrapport Interactieteam 2004-2009, 2010).

Intermezzo: een illustratie van de dynamiek tussen burger, media en politiek, het bloembollenincident

Op 30 oktober 2010 vindt er in de wijk Oosterwei een gezamenlijke activiteit plaats waarbij het oorspronkelijk de bedoeling is dat jongeren, ouders en enkele vrijwilligers de wijk intrekken om deze op te schonen. Er zijn ongeveer dertig jongeren aanwezig, zonder hun ouders. Op een bepaald moment worden er aan de kinderen bloembollen uitgedeeld die geplant zouden worden. Enkele jongeren beginnen echter de bollen naar andere aanwezigen te gooien. Ook worden bloembollen van andere kinderen afgenomen. Herhaaldelijk aanspreken van de jongeren heeft geen effect en nadat een vrijwilliger geraakt is door een bloembol, wordt de activiteit afgeblazen. Een vrijwilliger die het behoorlijk zat is, doet hiervan melding bij de gemeente. Nadat de media hiervan lucht krijgen komen de ontwikkelingen in een stroomversnelling. Het Algemeen Dagblad op 5 november, enkele dagen na het voorval: "Marokkaanse jongens houden weer huis in Gouda". De Telegraaf volgt "Straattuig heer en meester in Gouda". Trouw (5 november 2010) citeert de minister van Veiligheid en Justitie Opstelten die duidelijkheid wil over hetgeen zich in Gouda heeft voorgevallen. Hij stelt: "Het moet afgelopen zijn met geweld en straatterreur in buurten en wijken." In Den Haag worden vragen gesteld aan de staatssecretaris van V&I. In reactie maakt deze kenbaar dat de autoriteiten over voldoende bevoegdheden beschikken, zoals gebiedsverboden, om dit vraagstuk het hoofd te bieden. Een deel van de Tweede Kamer neemt geen genoegen met deze uitleg en eist een spoeddebat (Trouw, 9 november 2010).

NRC Handelsblad merkt op 9 november op over het voorval: "Normaal gesproken haalt zo'n incident de nationale media niet. Maar dit voorval speelde zich af in

Oosterwei, de wijk die ruim twee jaar geleden het nationale symbool werd van problemen met jongeren van Nederlands-Marokkaanse afkomst."

Minister Opstelten oppert om de jongeren een gebiedsverbod op te leggen. De burgemeester van Gouda ziet meer heil in het ruilen van probleemgezinnen. De media bericht hierover dat de burgemeester complete Marokkaanse probleemgezinnen uit zijn stad wil verbannen (AD, 9 november 2010). De nuance van de boodschap gaat verloren. Dit leidt, zoals enkele respondenten ons weten te vertellen, tot onrust onder Marokkaans-Nederlandse inwoners in Gouda.

Er volgt op 10 november een spoeddebat in de Goudse gemeenteraad op instigatie van de fracties van Trots op Nederland en de PvdA. In het debat geven de burgemeester en de districtchef van de politie een toelichting op het voorval en de maatregelen die vervolgens zijn genomen. Het voorval is, zo geeft de burgemeester aan, besproken in de lokale driehoek. Het merendeel van de betrokken jongeren is jonger dan twaalf jaar, waardoor strafrechtelijk ingrijpen moeilijk is. De politie wordt verzocht de persoonsgegevens van de betrokkenen te achterhalen en te bezien wat strafrechtelijk haalbaar is. Ook worden de jongeren en hun ouders uitgenodigd voor een gesprek op het politiebureau. Waar mogelijk worden de kosten op de ouders verhaald. De burgemeester merkt op dat de uitvoering van het Goudse veiligheidsbeleid "dweilen met de kraan open" is (Spoeddebat 10 november 2010). De raad is kritisch, schaart zich uiteindelijk achter het gevoerde beleid, maar is zeker niet eensgezind. Er worden diverse suggesties gedaan voor verbetering van het beleid, waaronder versterking van de bestuurlijke regie, communicatie over veiligheid ("kennelijk is niet voor iedereen duidelijk wat er allemaal gebeurt") en relaties met de pers, inzet van nieuwe bevoegdheden waaronder Tomlow-maatregel en uitbreiding van politie-capaciteit.

Op 11 november, daags na het raadsdebat, komt de minister van V&I zich persoonlijk op de hoogte stellen van de situatie in Gouda. De minister brengt een bezoek aan de buurt Oosterwei en spreekt met de burgemeester van Gouda. De minister zet de discussie op scherp door harde maatregelen aan te kondigen voor reljeugd. Hij adviseert de burgemeester van Gouda een stadsmarinier aan te stellen (De Volkskrant, 20 november 2010). De burgemeester heeft de intentie dit advies over te nemen. De minister legt druk op de gemeente Gouda om de problematiek snel aan te pakken. *"Ik ben ervan overtuigd dat de burgemeester en de politie een gevoel van urgentie hebben om de problemen aan te pakken"* (AD, 12 november 2010). De districtschef van politie Hollands-Midden belooft een forse inzet te zullen plegen in de wijk de komende maanden.

3.6 Instituties en beleid

3.6.1 Institutioneel vertrouwen

In Gouda heeft de burger volgens de resultaten uit de Stadsmonitor 2010 minder dan het geval is in andere gemeenten, vertrouwen dat de overheid aandacht heeft voor het verbeteren van leefbaarheids- en veiligheidsvraagstukken. De ondervraagde Gouwenaren stellen dat de gemeente weinig informatie verschaft over beide thema's en dat burgers niet gekend worden in de vorming en uitvoering van beleid. Ook komt de gemeente, althans volgens de resultaten van dit onderzoek, haar beloften niet na als het gaat om verbetering van de leefbaarheid en veiligheid. Op deze thema's liggen de cijfers van Gouda onder het gemiddelde van andere gemeenten met meer dan 50.000 inwoners (Stadsmonitor 2010, 2010). In Gouda is het publieke

vertrouwen van burgers over het functioneren van de politie in de buurt in vergelijking met andere gemeenten in de regio Hollands Midden laag. Zestien procent van de inwoners is (zeer) ontevreden over het functioneren van de politie (BOOM, 2009).

Het merendeel van de wijkteamleden en bestuursleden van sportverenigingen zijn het oneens met de stelling dat er in Gouda groot vertrouwen is in instituties zoals gemeente en politie (zie ook Bijlage A. Tabel 6). Een wijkambtenaar licht dit als volgt toe:

"De Marokkaanse jongeren hebben mogelijk meer vertrouwen in de eigen groep, dan in de overheid. Over het algemeen is het vertrouwen in instituties er wel"

Over de vraag of de gemeente en de politie de juiste maatregelen treffen in reactie op overlast en criminaliteit verschillen de meningen. Evenveel respondenten zijn het eens als oneens met de stelling (zie ook Bijlage A. Tabel 7). Een wijkteamlid stelt: "Er wordt vrij soft of niet opgetreden". Een ander wijkteamlid geeft aan tevreden te zijn over het optreden:

"De gemeente steekt veel energie in het samenbrengen van kennis van verschillende instanties (Veiligheidshuis) en treedt hard op tegen overlastgevers. Ze doen absoluut hun best".

Een ander onderstreept het belang van communicatie over getroffen maatregelen:

"Laat gemeente en politie zich duidelijk profileren in de media welke maatregelen ten aanzien van overlast en criminaliteit worden genomen en wat het effect is zodat dit misschien leidt tot een afschrik-effect. Zorg dat overlast gevende jeugd trots wordt op voorzieningen die er voor hen zijn zodat zij zich verantwoordelijk voelen voor het in standhouden ervan en zo vandalisme tegengaan".

Ten aanzien van de rechtvaardigheid van het gemeentelijke en politieke optreden in reactie op overlast zijn de meeste wijkteamleden en bestuursleden van sportverenigingen het eens. Het merendeel vindt het optreden rechtvaardig (Zie ook Bijlage A. Tabel 8). Een wijkteamlid die bij deze vraag een andere mening is toegedaan, merkt hierover op: "Zowel politie als maatschappelijke organisaties proberen rechtvaardig op te treden, maar maken in de praktijk onderscheid (tussen personen van diverse komaf)".

3.6.2 Veiligheidsbeleid: zeker niet alleen repressief

Blijkend uit de evaluatie van het Goudse veiligheidsbeleid 2005-2009 (COT, 2009) heeft de gemeente in nauwe samenwerking met haar veiligheidspartners een flinke impuls gegeven aan het integrale veiligheidsbeleid. Dat beleid heeft tot resultaten geleid (daling van criminaliteit en onveiligheid), die helaas niet voelbaar blijken voor veel burgers. De onveiligheidsgevoelens blijven relatief hoog. Parallel aan het veiligheidsbeleid zijn ten behoeve van de Goudse wijkenaanpak per wijk analyses gemaakt die zicht bieden op de leefbaarheids- en veiligheidssituatie. Deze analyses worden ingezet om in samenspraak met diverse gemeentelijke partners een impuls te geven aan de wijken (zie onder andere Wijkanalyse Plaswijck, 2009). De

zogenoemde preventiestrategie Communities that Care (CtC), ingezet in Gouda-Oost, Goverwelle en Korte Akkeren, richt zich op het voorkomen en tegengaan van maatschappelijke uitval en probleemgedrag van jongeren (CtC Gouda-Oost en Goverwelle, april 2010). Het Goudse jeugdbeleid 2007-2011, dat momenteel wordt geactualiseerd en herijkt, richt zich op een aantal speerpunten, waaronder de versterking van ouderbetrokkenheid, een breed activiteiten aanbod en gerichte ondersteuning van jongeren bij de aansluiting op onderwijs- en arbeidsmarkt (Kadernota Jeugd in Gouda, augustus 2006).

In 2010 wordt het sociaal veiligheidsbeleid 2010- 2014 gepresenteerd. Er worden drie prioriteiten gesteld: geconcentreerde focus op jeugdproblematiek door Marokkaanse-Nederlandse jongeren, versterking van preventie gericht op reductie van onveiligheidsgevoelens en de consolidatie van de gemeentelijke regierol.

"Veiligheidsproblemen bepalen mede het imago van de stad. (..) Elk 'incident' dreigt daarbij te worden uitvergroot. Deze eenzijdige beeldvorming doet geen recht aan de werkelijkheid" (Gouds integraal veiligheidsbeleid 2010-2014, 2010: 20).

Om bovenstaand beeld te kantelen is communicatie belangrijk, zo is duidelijk. Een aparte paragraaf wordt gewijd aan beleidscommunicatie. Om het vertrouwen van burgers te vergroten dienen partners vaker en beter te communiceren over (de resultaten van) beleid. Dit zou de bekendheid van beleid ten goede komen, zo staat geschreven in het veiligheidsplan. De communicatie over, maar ook participatie van burgers bij beleid, vormde ook in het verleden al een van de centrale uitgangspunten van het Goudse veiligheidsbeleid (COT, 2009).

Hoewel externe druk het beleid kan beïnvloeden (zie ook: Bervoets, 2006: 296 e.v.) vormen professionals in het veld niet zelden een beschermende laag. Zij proberen zo goed als mogelijk tegenwicht te bieden aan die druk. Een voorbeeld vormen de uitlatingen van de Goudse districtschef Van Musscher, waarin hij zich uitspreekt tegen etnisch registreren maar ook tegen het juridisch en strafrechtelijke vervolgen van minderjarigen (De Volkskrant, 21 augustus 2010).

3.6.3 Projectencarrousel: gevoelsmatig zet het geen zoden aan de dijk

De afgelopen jaren is mede onder invloed van beeldbepalende incidenten flink geïnvesteerd in preventieprojecten. Dit leidt volgens respondenten uit het welzijnswerk tot klachten onder (autochtone) jongeren. Zij hebben de indruk dat al het geld naar de problemen toe vloeit. Kennelijk wordt slecht gedrag beloond en gaat de geldbuidel voorbij aan diegenen die het goed doen. Een andere gesprekspartner gaf aan dat dit tij inmiddels is gekeerd en dat juist ook middelen worden vrijgemaakt voor investeringen in oplossingen. Weer anderen uiten kritiek op de 'projectencarrousel' die weer op gang komt na incidenten. Ondanks goede intenties dragen deze projecten volgens respondenten niet (of niet zichtbaar) bij aan oplossingen van maatschappelijke vraagstukken. Hierbij lijkt ook het vraagstuk van de zogenaamde 'Marokkanenmoedigheid' aan de orde. Bervoets (2006: 125) schreef hierover eerder al in relatie tot de opvattingen van sommige politiefunctionarissen:

"Sommige agenten meenden dat Marokkaanse jongens een onevenredig groot stempel drukten op de stad. Door de problemen die zij veroorzaakten zouden zij alle aandacht op zich gevestigd hebben en 'beloond' zijn met speciaal beleid en speciale voorzieningen(..) Daarbuiten was er een aantal voorzieningen waarvan in praktijk voornamelijk Marokkaanse jongens gebruik maakten, waaronder het buurthuiswerk".

Dergelijke sentimenten zijn nog niet verdwenen. Dit kan verband houden met gevoelde teleurstelling, onmacht en machteloosheid. Ondanks gedane investeringen en goede intenties van lokale instanties en vrijwilligers lijken de problemen aan te houden en incidenten zich telkens te herhalen. De moedeloosheid neemt toe. De uitlatingen van de burgemeester in het spoeddebat spreken wat dat betreft boekdelen.

Ook blijkt het lastig om gemengde activiteiten te organiseren, waar zowel autochtone als allochtone Gouwenaren aan deelnemen, zo merken diverse respondenten op. De animo hiervoor is van beide kanten uit beperkt. Deze wens tot bindende of overbruggende activiteiten waar burgers van verschillende komaf en geloofsovertuiging vrijwillig samenkomen is, zo blijkt ook uit de evaluatie van een landelijke integratienota (COT, 2009) moeilijk. Volgens sommigen is het lastig Marokkaanse Gouwenaren te betrekken in het verenigingsleven. Er zou om wat voor reden dan ook weinig bereidheid zijn zitting te nemen in het bestuur of buurtplatform. Een Gouwenaar geeft een verklaring:

"Hoe je iets organiseert is cultuur gebonden. Nederlanders regelen dingen, die willen besturen, een Marokkaan wil het via een netwerk doen. Het nemen van persoonlijke verantwoordelijkheid tref ik niet aan in deze migrantencultuur, ik ben het weinig tegen gekomen".

Participatie in het verenigingsleven zou de onderlinge contacten kunnen bevorderen, zo merkt een Gouwenaar op. Maar het moet gezegd, zo geeft deze man aan: "Hetzelfde geldt voor de Hollanders, die zijn ook steeds minder bereid zich als vrijwilliger in te zetten. Het is trouwens niet zo dat groepen elkaar bewust mijden". Een ander merkt op: "Ondanks vele pogingen de groepen nader tot elkaar te brengen blijft het een zinloze poging waar veel energie, tijd en kosten aan verbonden worden zonder enig positief effect." Dat is een van de redenen waarom de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2006) pleit voor 'natuurlijke integratie en verbinding' via sport en scholing.

3.6.4 Overheidsoptreden na incidenten

In de vraaggesprekken uit diverse respondenten van verschillende instanties twijfels over de manier van optreden na beeldbepalende overlastgerelateerde voorvallen. Zij verwezen in het bijzonder naar het meest actuele bloembollenincident (zie ook: Intermezzo in paragraaf 3.5). Respondenten hebben zonder uitzondering begrip voor de vaak hachelijke situatie waarin de gezagsdragers zich bevinden. Zij beseffen dat de Goudse gezagsdragers onder grote druk staan van externe krachten waaronder media, opiniemakers en politici, om op te treden.

"Voorvallen in de wijk waarbij kinderen eieren gooien en chocolademelk over een glijbaan gieten escaleren tot in de landelijke media. Burgers durven niet in te grijpen (draai om de oren desnoods) maar escaleren dit naar de politie."(sportvereniging)

Anderzijds uiten zij serieuze twijfels over de zorgvuldigheid en proportionaliteit van het overheidsoptreden. Door maatschappelijke en politieke druk voelen veiligheidspartners zich gedwongen snel en daadkrachtig op te treden. Dat komt de zorgvuldigheid van het optreden volgens respondenten niet ten goede, maar de gekozen repressie (of althans de gekozen retoriek hieromtrent) kan ook leiden tot vervreemding van groepen.

Een respondent stelt (nogal stellig) dat de lokale overheid onderdeel is van het probleem van polarisatie. Door haar optreden zouden bestuur en instanties uit de veiligheidszorg tegenstellingen tussen groepen aanwakkeren in plaats van deze te verkleinen. De berichten in dagbladen waarin de burgemeester aangeeft Marokkaanse asogezinnen Gouda uit te zetten zouden tot onrust onder Marokkaanse-Nederlandse Gouwenaren hebben geleid. Andere gesprekspartners wijzen op de juridische onmogelijkheid van voorgestelde maatregelen, zoals de uithuisplaatsing en uitruil van probleemgezinnen.

Een medewerker waarschuwt voor de sterke *exposure* van de gemeente en politie op het veiligheidsdomein. De repressieve strategie, de benadering van sociaal-maatschappelijke vraagstukken vanuit veiligheidsperspectief, baart zorgen.

"Marokkaanse jongeren worden tot zondebok gemaakt. Dat voelen zij ook als zodanig. Hierin bestaat het gevaar, dat beseffen we ons onvoldoende, dat de jongeren zich deze rol vanzelf gaan aanmeten. Zij worden wat wij denken dat ze zijn, *troublemakers*." (professional)

Tegelijkertijd blijft in het midden of deze processen, waarbij jongeren zich verder van de maatschappij isoleren, zich alleen binnen de selecte, harde kern manifesteert of ook wordt overgenomen door jongere generaties. Bekend is namelijk dat de Goudse Marokkaanse jongeren van oudsher al een sterke groepsidentiteit kennen, zo geeft een medewerker van een jeugdzorginstelling aan. Toch wijzen respondenten van diverse instanties ons erop dat externe druk en publieke stereotypingen en generalisaties gepaard kan gaan (en gaat) met terugtrekkende bewegingen van individuen en groepen. Zij krijgen een sterkere interne oriëntatie en vervreemden zich bewust dan wel onbewust van andere groepen en (overheids)instanties. Een mogelijke reactie op ervaren externe druk is een sterke oriëntatie op eigen (groeps)identiteit. Dit kan worden beschouwd als 'self-fulfilling prophecy'. Sommige respondenten vinden dat een zorgelijke ontwikkeling, omdat hiermee in tegenstelling tot wat wordt beoogd, namelijk de volwaardige maatschappelijke participatie en integratie van migranten, juist het tegenovergestelde wordt bereikt.

"Eigenlijk ben ik er niet zo mee bezig, met identiteit en zo...Maar hoe ze naar me wijzen, hoe ze me aanspreken, hoe ze over me spreken...dan voel ik me puur een Marokkaan" (Marokkaans-Nederlandse jongen)

"We moeten voorkomen dat sommige groepen jongeren zichzelf in isolement plaatsen omdat zij zich buitengesloten voelen. We moeten alles op alles zetten om ze te laten deelnemen aan deze maatschappij. Soms is de schaamtecultuur wel een obstakel om vraagstukken openlijk te bespreken" (Marokkaans-Nederlandse jongen)

De gemeente van haar kant vecht tegen de publieke beeldvorming van een lokale overheid die problemen ontkent, of in ieder geval bagatelliseert. Dat zij niets doet, enkel investeert in slecht gedrag van een kleine groep baldadige en criminele jeugd. Volgens enkele gesprekspartners bestaat, niet alleen in Gouda, maar samenleving breed, wantrouwen tegen publieke gezagsdragers (zie in dat kader ook: Elchardus, 2002).²² Dat wantrouwen blijft, ongeacht het functioneren van de overheid en de geboekte resultaten, aanwezig. Ook bestaat een sterk besef dat emoties en beleving in het huidige tijdsgewricht de boventoon voeren. Dat wordt bevestigd door Eysink Smeets (2008), die beschrijft dat in de hedendaagse emotiesamenleving emoties en belevingen belangrijker zijn dan ooit tevoren. Dat is overigens geen uniek Nederlands probleem stellen Eysink Smeets, Moors, van 't Hof en van den Reek Vermeulen (2010: 23).

3.7 Resumé

Uit dit hoofdstuk komt naar voren dat er onderhuidse spanning bestaat tussen vooral de Marokkaanse bevolking en autochtone bevolking. Vooral de dubbele kloof, qua leeftijd en cultuur, tussen oudere Gouwenaren en een deel van de Marokkaans-Nederlandse jongeren is groot. Spanningen tussen andere groepen komen volgens onze gegevens niet (of nauwelijks) voor. De spanningen hebben, uitzonderingen daargelaten, niet tot (fysieke) confrontaties tussen groepen geleid.

De overlast door Marokkaans-Nederlandse jongeren is een, zo niet de belangrijkste, kracht achter de beladen relaties tussen autochtone Gouwenaren en deze jonge generatie Marokkaanse-Nederlanders. De beladen relaties en spanningen vinden hun oorzaak niet primair in etnische en/of religieuze tegenstellingen, maar in houding en gedrag. Door de hardnekkigheid van de overlast en de publiciteit daarover, bestaat het gevaar van generalisaties en stigmatisering van Marokkaanse-Nederlanders.

In het verleden, voor 2001, deden zich spanningen en confrontaties voor tussen Molukse-Nederlanders uit Moordrecht en Marokkaanse Gouwenaren. Die spanningen laaien soms, bijvoorbeeld ten tijde van de spanningen in Culemborg, weer op. Voor zover bekend heeft deze rivaliteit niet tot fysieke confrontaties tussen beide groepen in Gouda geleid. De opleving van rivaliteit is daarnaast van tijdelijke aard.

In Gouda komen vraagstukken samen die polarisatie ongunstig beïnvloeden. Er is zeker sprake van een bepaalde voedingsbodem voor polarisatie. Deze voedingsbodem bestaat uit zwakke sociale verbindingen tussen groepen, ook wel omschreven als vreedzame coëxistentie, verslechterde beeldvorming over Gouwenaren van Marokkaanse afkomst en structurele

²² De auteur merkt op dat het burgerlijk wantrouwen jegens de overheid vooral verband houdt met structurele ontwikkelingen in de verzorgingsstaat en slechts ten dele kan worden toegeschreven aan slecht beleid (2002: 113-114).

overlastproblematiek. De media worden herhaaldelijk genoemd als verklaring voor de verslechterde beeldvorming en publiciteit over Gouda.

In Gouda is de afgelopen jaren gelaten gereageerd op maatschappelijke hoogrisico gebeurtenissen, zoals het verschijnen van Fitna. Het toont mede door inzet van instanties en vrijwilligers en ondanks de herhaalde negatieve publiciteit over Gouda, de weerbaarheid en veerkracht van de Goudse samenleving.

Hoewel er Gouwenaren en religieuze gemeenschappen zijn die meer orthodoxe geloofsovertuigingen voorstaan, is van radicalisering geen sprake. De interesse in een zuivere, orthodoxe islambeleving leidt in het sociale verkeer met andere geloofsgenoten tot enige mate van geloofsijver. Deze 'orthodoxe groep' is uiterst klein en heeft weinig invloed op het maatschappelijk leven.

Dé Marokkaanse gemeenschap bestaat niet, ook niet in Gouda. De veronderstelde gemeenschap bestaat uit diverse (sub)groepen, stromingen en geloofsrichtingen. Het is enigszins riskant 'de gemeenschap' op het gedrag van veronderstelde leden van deze gemeenschap aan te spreken. Zij worden (of voelen zich) dan onderdeel van het probleem.

De betrekkelijke rust op maatschappelijk niveau, waar zich weliswaar hinderlijke overlast en fricties voordoen, weerspiegelt zich niet altijd in de aandacht voor incidenten in media en politiek. Herhaaldelijk werden vraagtekens geplaatst over de rol van de media en twijfels geuit over de effecten van het overheidsoptreden na incidenten.

4 Dynamiek: interacties tussen burgers, media en politiek

4.1 Inleiding

De bevindingen uit hoofdstuk 3 leveren interessante inzichten op over de dynamiek die in Gouda bestaat en ontstaat tussen diverse actoren (burgers, media en politiek) bij het definiëren en oplossen van sociale problemen zoals overlast en criminaliteit. De manier waarop deze sociale vraagstukken worden besproken en hoe hierop wordt gereageerd, heeft zijn weerslag op maatschappelijk niveau. Deze dynamiek is van invloed op de beeldvorming over en verhoudingen tussen groepen en op de beleving van sociale problemen. Die beleving van burgers, de percepties, zijn een belangrijke factor in processen van polarisatie (zie ook § 1.4.1).

In dit laatste hoofdstuk willen we daarom stil staan bij de dynamiek tussen burger, media en politiek in de Goudse context. Hierbij willen we tevens wijzen op enkele gevaren die dreigen te ontstaan zodra die dynamiek zichzelf blijft versterken.

4.2 Niveau 1: Burgers

De wederzijdse verbindingen tussen bevolkingsgroepen in Gouda zijn zwak en zijn te kenschetsen als vreedzame coëxistentie (§3.9). Groepen leven als het ware langs elkaar heen, doen niet mee aan de Goudse samenleving en buurtleven (§3.5), tolereren elkaar in bepaald opzicht, zonder dat dit tot veel en hevige onderlinge frictie of spanningen leidt (§3.6). Dat is niets nieuws, zo merken diverse betrokkenen op. De vreedzame coëxistentie wordt door respondenten niet als negatief gewaardeerd, mits dat niet tot onderlinge vijandbeelden en confrontaties tussen groepen leidt (§3.5). Hier past overigens de opmerking dat bevordering van onderlinge sociale cohesie in buurten niet automatisch tot meer sociale veiligheid leidt. Onderling vertrouwen en informele sociale controle zijn weliswaar van belang, maar hebben slechts beperkt invloed (Wittebrood, 2008). De beeldvorming onder een deel van de Goudse bevolking, maar ook binnen overheidsinstanties over 'de Marokkaanse-Nederlandse Gouwenaren' wordt beïnvloed (en gekleurd) door hardnekkige overlastproblematiek door overwegend Marokkaans-Nederlandse jongeren (§3.2.1). Die jeugdproblematiek is een terugkerend onderwerp dat zijn stempel drukt op de beeldvorming. In dit licht is ons onderzoek gerefereerd aan zogeheten 'Marokkanenmoehheid'. Die moehheid leidt tot gevoelens van onmacht, omdat problemen meestal niet op korte termijn zijn op te lossen, maar ook tot blikvernauwing, het denken en handelen op basis van vooroordelen die keer op keer lijken te worden bevestigd (§3.5.2).

Hoewel de overlastproblematiek 'etnisch neutraal' is, kortom iedereen er last van ondervindt, dreigt deze een wig te slaan tussen in ieder geval de oudere Gouwenaren en Marokkaans-Nederlandse Gouwenaren. Zoals we eerder in hoofdstuk 3 al opmerkten vormt dit een voedingsbodemp voor schadelijke generalisaties.

Ook is sprake van een redelijke discrepantie tussen objectieve en subjectieve onveiligheid, ondanks een globale daling in criminaliteitscijfers (§3.2.2). Het vertrouwen in overheidsinstellingen zoals de gemeente en politie is onder zowel autochtone als allochtone Gouwenaren niet erg groot. Burgers voelen zich ogenschijnlijk onvoldoende gehoord of betrokken bij de vorming van beleid, ondanks pogingen van de gemeente deze inspraak wel te bieden (§3.8.1). Deze vertrouwenskwestie is overigens niet Gouda-uniek, maar is onderdeel van een breder maatschappelijk sentiment (Elchardus, 2002; Rob, 2011). Burgers die actief zijn en via bijvoorbeeld wijkteams of een buurtcomité te maken hebben met de instellingen, zien waar die instellingen mee bezig zijn en dat maakt dat zij meestal meer begrip tonen voor gemeente en politie.

Op het maatschappelijke niveau doen zich weliswaar fricties tussen burgers en tussen burgers en groepen jongeren voor, maar deze zijn nauwelijks specifiek etnisch of religieus getint (§3.6.4). Vooral houding en gedrag van (groepen) jongeren vormen een bron van frustratie en onderlinge fricties. Niettemin mogen we concluderen dat sprake is van betrekkelijke rust op maatschappelijk niveau. Zeker gelet op de aanhoudende overlastproblematiek en de wijze hoe media en politiek hierop reageren. Burgers, maar ook professionals die wij spraken, stelden zich genuanceerd op en geven terecht aan dat de overlastproblematiek niet de hele Marokkaanse populatie kan worden aangerekend. Toch worden ook andere geluiden gehoord. Diverse keren is gewezen op de schadelijke effecten van berichtgeving in nieuwsmedia op het denken van burgers en het handelen van instanties.

4.3 Niveau 2: Media

In media, maar ook in het publieke debat worden incidenten en voorvallen die zich in Gouda manifesteren, breed uitgemeten. Deze incidenten leiden niet zelden tot verontwaardigde uitlatingen van politici en publieke debatten. Hierdoor lijkt het alsof problemen met Marokkaans-Nederlandse jongeren in Gouda de pan uit rijzen. Die problemen zijn groot, dat is bekend. Maar hinderlijke, maar op zichzelf marginale incidenten, die zich overigens ook in andere gemeenten in Nederland voordoen, worden tot grote proporties opgeblazen. Het vraagstuk rond Connexxion en het recente bloembollenvoorval zijn in deze illustratief. Niet zelden worden incidenten waarbij het vermoeden bestaat dat hierbij Marokkaans-Nederlandse tieners zijn betrokken, verbreed naar en verbonden aan andere kwesties en discussies: gezinsproblematiek, wijkenproblematiek, maatschappelijke integratie, criminaliteit, falende overheid, overlastbestrijding. Het gaat binnen een mum van tijd al niet meer om het oorspronkelijke incident; dat raakt in al het mediageweld uit het oog. De berichtgeving oefent een zekere invloed uit op zowel de Goudse veiligheidspartners, het beleid, als op de wederzijdse beeldvorming tussen groepen. Respondenten vinden zonder uitzondering de werkelijkheid die media oproepen buiten proporties, zonder daarmee problematiek te willen bagatelliseren (§3.7).

4.4 Niveau 3: Politiek

Het Goudse lokale veiligheidsbestuur opereert in een bijzonder turbulent en gepolitiseerd krachtenveld. Veiligheid staat hoog in het vaandel. Daarin is de afgelopen jaren met een gevarieerd pakket aan (preventieve, communicatieve en repressieve) maatregelen fors in geïnvesteerd. De criminaliteit daalt volgens de bijgehouden statistieken. De onveiligheidsgevoelens niet (of onvoldoende).²³ Overlast blijft de aandacht opeisen. Bij elk incident wordt de betrouwbaarheid en geloofwaardigheid van het overheidsoptreden door sommigen in twijfel getrokken. Daadkracht is de norm. Incidenten worden ogenschijnlijk niet getolereerd. Het lokale bestuur tracht hierop in te spelen door een breed middelenrepertoire, door voorlichting te geven over door haar getroffen maatregelen en door responsief (lees: snel en daadkrachtig) optreden na incidenten. Desondanks blijkt het lastig op korte termijn resultaat te boeken. De gevoelde wens tot *social engineering* stuit op de weerbarstige werkelijkheid. Bovendien, en dat is minstens zo belangrijk, roept de soms felle, responsieve benadering ook weerstand op, zowel onder (groepen) burgers als onder medewerkers van instanties. Er zijn zorgen geuit over het gevaar van (onbedoelde) stigmatisering en vervreemding van bevolkingsgroepen, het (onbewust) in stand houden van in belangrijke mate gepercipieerde maatschappelijke problematiek en de zorgvuldigheid en juridische haalbaarheid van voorgestelde maatregelen. Bovendien wekt de overheid daarmee impliciet de suggestie dat zij toekomstige incidenten kan voorkomen. Daarmee creëert zij telkens hogere verwachtingen die simpelweg niet waargemaakt kunnen worden (Rob, 2011). De politisering van het lokale veiligheidsbeleid, het gevaar van onrust en structureel incidentalisme en pogingen daadkracht te tonen is zeker niet Gouda uniek. Zo stellen Terpstra en Mein: "Incidenten (..) worden vaak breed uitgemeten in de lokale pers, om vervolgens te functioneren als katalysator in een moeilijk te ontwarren kluwen van emoties, mediaberichtgeving en beleid rond veiligheid (..). Voor gemeenten blijft het zo moeilijk het gevaar van incidentalisme in het lokaal veiligheidsbeleid te vermijden" (2010: 5). We betwisten overigens niet dat er niet opgetreden moet worden na incidenten. Bovendien is het belangrijk zorgen van burgers serieus te nemen. Die zorgen zijn namelijk in al hun subjectiviteit reëel. Wel gaat het om de vraag hoe er wordt opgetreden, zeker gelet op het daadwerkelijke probleem dat hieraan ten grondslag ligt. De ingewikkelde, achterliggende problematiek vergt een andere en langere termijnbenadering dan reageren op de acute verschijningsvormen aan de oppervlakte, zoals overlast en baldadigheid (§3.8).

4.5 Tot slot

De ontwikkelingen en de dynamiek zoals deze zich in de beladen Goudse context manifesteren doen sterk denken aan het sociale verschijnsel zoals beschreven door Goode en Ben-Yehuda (2009). Zij stellen dat de samenleving op momenten getroffen wordt door wat omschreven kan worden als een sociale crisis.

²³ De veiligheidsgevoelens fluctueren in praktijk zowel geografisch (tussen wijken) als in de tijd (in een bepaalde wijk).

"During these times, the behaviour of some of the members of society is thought by others to be so problematic, the evil they do, or are thought to do, is felt to be so wounding to the substance and fabric of the body social that serious steps must be taken to control the behaviour, punish the perpetrators, and repair the damage. The threat this evil presumably poses is felt to represent a crisis for that society: *something* must be done about it, and that something must be done now; if steps are not taken immediately, or soon, we will suffer even graver consequences" (2009: 35).

Het is belangrijk om te beseffen dat aan dergelijke verschijnselen daadwerkelijke zorgen of reëel bestaande problemen ten grondslag liggen. Dat is ook in het Goudse het geval. Enerzijds maken burgers zich zorgen over bepaalde sociale problemen (criminaliteit en overlast) in de stad en eisen hier van de gemeente dringende maatregelen tegen. Anderzijds worden deze sociale problemen door de media uitvergroot en verbonden met andere (actuele) maatschappelijke discussies en vraagstukken. Gouda is hierdoor symbool geworden voor de problematiek rond Marokkaans-Nederlandse jongeren. Wat in Gouda gebeurt, is landelijk nieuws. De mate echter van deze publieke zorg is aanzienlijk groter dan het geval is voor vergelijkbare, vaak zelfs schadelijker problematiek; het is disproportioneel (Goode en Ben-Yehuda, 2009).

Hierbij is tevens de relatie tussen de lokale werkelijkheid en de beeldvorming over Gouda op landelijk niveau van belang. Dat landelijke beeld, 'the outsider view', over de maatschappelijke problematiek in Gouda is ernstiger dan de meer genuanceerde beelden die in dit onderzoek boven tafel komen. Desondanks beïnvloedt de wijze waarop landelijke media en politici de situatie in Gouda representeren, Goudse burgers en veiligheidspartners. Ook bij hen kan het idee postvatten dat de maatschappelijke problematiek die er is met daadkrachtig en fors ingrijpen kan worden beslecht. Aan die externe druk en beïnvloeding door (landelijke) media is in praktijk helaas nauwelijks te ontkomen.

De serieus te nemen aard en omvang van de sociale problematiek, de disproportionaliteit van de maatschappelijk reactie, de blikvernauwing, het gegeven dat gebeurtenissen en gedrag uit hun verband worden gerukt en tot enorme proporties worden gemaakt, creëert een voedingsbodem voor polarisatie: het gevaar van maatschappelijke en politiek-bestuurlijke overreactie, (her)bevestigen van problemen en vooroordelen, onbedoelde stigmatisering, creëren van onrust, bevorderen van gevoelens van machteloosheid en afleiding van de werkelijke problematiek. Het beoogde doel dat wordt nagestreefd, de verscherping van tegenstellingen tussen bevolkingsgroepen (polarisatie) tegengaan en de vergroting van de sociale samenhang, oftewel het "*sámen met alle Gouwenaars de stad maken*", loopt dan gevaar.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

De vraag waarmee we dit onderzoek startten luidde als volgt: wat is de omvang, aard en ernst van eventuele polarisatie (en radicalisering) in Gouda?

Uit het onderzoek blijkt dat er onderhuidse spanning bestaat tussen vooral de Marokkaanse bevolking en autochtone bevolking. Spanningen tussen andere groeperingen komen volgens onze gegevens niet (of nauwelijks) voor. De spanningen hebben, uitzonderingen daargelaten, niet tot (fysieke) confrontaties tussen groepen geleid. Er is in die zin geen sprake van een structureel verhoogde kans op incidenten dan wel een onveiligheidsgevoel bij een specifieke groep.

Daadwerkelijke beladen relaties en ook fricties bestaan tussen oudere Gouwenaren en een deel van de Marokkaans-Nederlandse jongeren. Vooral de dubbele kloof, qua leeftijd en cultuur, tussen oudere Gouwenaren en een deel van de Marokkaans-Nederlandse jongeren is groot. De beladen relaties en spanningen vinden hun oorzaak niet primair in etnische en/of religieuze tegenstellingen, maar in houding en gedrag. Vooral hinderlijke en overlastgevend gedragingen van een deel van de Marokkaans-Nederlandse jongeren verhit de gemoederen.

In Gouda is de afgelopen jaren gelaten gereageerd op maatschappelijke hoogrisico gebeurtenissen, zoals het verschijnen van Fitna. Het toont mede door inzet van instanties en vrijwilligers en ondanks de herhaalde negatieve publiciteit over Gouda, ook de weerbaarheid en veerkracht van de Goudse samenleving.

Bezien vanuit onze definitie van polarisatie, is er in Gouda een zekere voedingsbodem voor polarisatie. Deze voedingsbodem bestaat uit zwakke sociale verbindingen tussen groepen, verslechterde beeldvorming over Gouwenaren van Marokkaanse afkomst en structurele overlastproblematiek. Ook de relatieve bevolkingsdichtheid en –concentraties van Marokkaanse-Nederlanders in Gouda en onveiligheid worden genoemd als oorzaken voor beladen, soms gespannen verhoudingen tussen bevolkingsgroepen. Ondanks de soms beladen verhoudingen tussen groepen, beoordelen we het vraagstuk niet in veiligheidstermen, maar toch vooral als een sociaal vraagstuk. Niettemin vormt de voedingsbodem voor polarisatie in combinatie met de dynamiek tussen burgers, media en politiek een risico voor verdergaande polarisatie, kortom de verschuiving van een sociaal naar een veiligheidsvraagstuk.

De dynamiek (zoals beschreven in hoofdstuk 4) die sinds 2008 ontstaat tussen burgers, media en politiek bij het definiëren en oplossen van sociale problemen zoals overlast en criminaliteit creëert een voedingsbodem voor polarisatie. Zowel polarisatie tussen groepen als tussen groepen en instanties. Zeker qua intensiteit is deze dynamiek in Gouda uniek in zijn soort. De manier waarop over deze sociale vraagstukken wordt gesproken en hoe hierop wordt gereageerd kan niet los worden gezien van het maatschappelijke niveau. De dynamiek is van invloed op de beeldvorming over en verhoudingen tussen groepen en op de beleving van sociale problemen.

De percepties en beeldvorming fungeren als belangrijke beïnvloedende factoren in processen van polarisatie. Het is om die reden van belang bewust te zijn van deze dynamiek en de mogelijke ongunstige effecten die ermee gepaard (kunnen) gaan. Het doorbreken of in ieder geval afremmen van deze zichzelf versterkende dynamiek is wenselijk.

Hoewel er Gouwenaren en religieuze gemeenschappen zijn die meer orthodoxe geloofsovertuigingen voorstaan, is van radicalisering geen sprake. Deze orthodox islamitische stromingen typeren wij als religieus en a-politiek. Inherent aan deze vormen van orthodoxie is het hebben van een rotsvast vertrouwen in het eigen geloof, een bepaalde intolerantie ten aanzien van andersdenkenden en –gelovigen en een sterke oriëntatie op de eigen gemeenschap. Ook is sprake van een maatschappijkritische opstelling en houding. De interesse in een zuivere, orthodoxe islambeleving leidt in het sociale verkeer met andere geloofsgenoten tot enige mate van geloofsijver. Deze ‘orthodoxe groep’ is uiterst klein en heeft weinig invloed op het maatschappelijk leven.

Dé Marokkaanse gemeenschap bestaat niet, ook niet in Gouda. De veronderstelde gemeenschap bestaat uit diverse (sub)groepen, stromingen en geloofsrichtingen. Het is enigszins riskant 'de gemeenschap' op het gedrag van veronderstelde leden van deze gemeenschap aan te spreken. Zij worden (of voelen zich) dan onderdeel van het probleem. Tevens leidt de verwachting van oplossingen uit eigen kring onvermijdelijk tot teleurstelling zodra die oplossingen uitblijven.

Hoewel er zonder uitzondering veel begrip is voor de lastige positie waarin bestuurders en instanties als gemeente en politie moeten opereren, bestaan er twijfels over en kritiek op de zorgvuldigheid en *exposure* van het overheidsoptreden na incidenten. We zijn gewaarschuwd voor bewegingen waarbij individuen en groepen zich afwenden van de samenleving als gevolg van externe druk en publieke stereotyperingen en generalisaties. In dat licht is het van belang oog te hebben over de neveneffecten van snel en daadkrachtig overheidsoptreden.

5.2 Aanbevelingen

De aanbevelingen die wij geven spitsen zich toe op de lokale veiligheidspartners onder regie van de gemeente Gouda. Dat is een bewuste keuze vanuit de gedachte dat op dat vlak de meeste invloed is uit te oefenen en verandering te bewerkstelligen. Die verandering heeft, naar wij hopen, ook uitstraling naar buiten toe, op de media en richting de Goudse samenleving. Overigens zij hierbij opgemerkt dat het hier verandering van accenten betreft. Over de gehele linie is het gevoerde beleid adequaat (zie ook: Bervoets en Van der Torre, 2009).

Wat kunnen de lokale veiligheidspartners onder regie van de gemeente doen om die verandering te bewerkstelligen? Wij geven vier aangrijpingspunten.

(1) Reflectie op uitstralingseffecten. Op strategisch niveau is reflectie op de publieke beeldvorming en externe uitstraling van het overheidsoptreden wenselijk. De veiligheidspartners, de gemeente als regievoerder voorop, dienen een strategie te ontwikkelen waarmee de maatschappelijke reacties op incidenten zoveel mogelijk gedempt worden. De manier waarop deze sociale vraagstukken worden besproken en hoe hierop wordt gereageerd,

heeft namelijk zijn weerslag op maatschappelijk niveau (zie ook de conclusies in §5.1). Juist in hectische omstandigheden is de opgave om vast te houden aan vooraf bepaalde strategische uitgangspunten en communicatievoering. In het bijzonder in omstandigheden waar geen (pasklare) oplossingen voorhanden zijn, bijvoorbeeld doordat het om hardnekkige problematiek van minderjarigen gaat, kan communicatie wel eens van doorslaggevend belang zijn. Bovendien is reflectie op de juridische en strafrechtelijke benadering van *overlast*vraagstukken wenselijk.

(2) *Ontwikkel een nieuwe gemeenschappelijkheid.* In haar publieke optredens is het van belang dat het lokale bestuur een gemeenschappelijk kader, een gemeenschappelijk verhaal, uitdraagt en bevestigt (zie ook: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, 2005). In de publieke optredens moet de burgemeester nadrukkelijk als burgervader, als burgemeester van alle Gouwenaren, worden gepositioneerd. In de gemeenschappelijke (stads)identiteit komt samen wat alle Gouwenaren verbindt, maar worden tegelijkertijd culturele eigenheden positief gewaardeerd. Uiteraard, dat spreekt voor zich, vormt de essentie van de gemeenschappelijkheid het respecteren van Nederlandse wet- en regelgeving en democratische normen als rechtsgelijkheid en godsdienstvrijheid. Tevens dient de verbinding gemaakt te worden tussen de communicatie tijdens maatschappelijke commotie en incidenten met het doorlopende communicatieproces over *'samen leven in Gouda'*. Nagedacht dient te worden over de vraag hoe de *'troublemakers'* in de beeldvorming losgeweekt kunnen worden van de brede *'Marokkaanse gemeenschap'*. Een suggestie is het gebruik van het begrip *'moco's'* zoals voorgesteld door De Jong (2010).

(3) *Voortzetting huidig beleid.* We zijn van mening dat het gevoerde veiligheidsbeleid in al zijn facetten, dus ook het preventiebeleid, doorgezet dient te worden. Dat beleid legt de juiste accenten, onder meer door een sterke focus op jeugdproblematiek en reductie van onveiligheidsgevoelens. De stevige politielijn jegens stelselmatige, harde kernleden en –groepen dient te worden gecontinueerd, juist om haar potentieel afschrikkende werking op de jongere generatie. De grootste opgave voor de lokale veiligheidstop en het ambtelijk apparaat vormt het zorgvuldig en doordacht management van incidenten en voorvallen. Consequent, voorspelbaar en betrouwbaar optreden van gezagsdragers is in deze wezenlijk. We zouden ervoor willen pleiten naast (of als onderdeel van) het Draaiboek Maatschappelijke Onrust een informeel sociaal netwerk met sleutelpersonen op te richten. Dit netwerk kan bijdragen aan het versterken van vertrouwensrelaties tussen overheidsinstanties en migrantengroepen en de informatievoorziening- en doorstroming tijdens kritieke momenten bevorderen.

(4) *Ontwikkeling van een reassurance strategie.* Op operationeel-tactisch niveau dient een benadering te worden ontwikkeld waarmee het vertrouwen van burgers in lokale veiligheidspartners kan worden versterkt en die bijdraagt aan versterking van sociale veiligheid(sgevoelens). Dat is belangrijk, omdat deze gevoelens van onveiligheid en maatschappelijk onbehagen factoren voor polarisatie zijn. In deze strategie speelt gerichte communicatie een cruciale rol, maar minstens zo belangrijk is de responsiviteit en zichtbaarheid van overheidsoptreden, althans voor direct betrokkenen. Hierdoor voelen burgers zich serieus genomen en gehoord. Het is een wijk/buurtgeoriënteerde respons, daar waar problemen zich manifesteren. Deze werkwijze voorkomt bovendien het voeden van algemene onveiligheidsgevoelens en de creatie van moeilijk waar te maken verwachtingen.

6 Literatuur

AIVD, *Radicale dawa in verandering*, Den Haag, 2007.

Atlas voor Gemeenten 2008, 2009.

Balkema, T., Migratie naar Gouda in de periode 1850-1975. *Tidings 'Die Goude'*, 19, 41-51; 85-97, 2001.

Balogh, L., Siesling, M., Jacobs, M., Moors, H., *Eigenheid of eigenzinnigheid*, IVA, Tilburg, 2009.

Beke, B., *Geweldsscan Gouda: 'fact finding' geweld*, Gouda/Arnhem, 2010.

Bervoets, E., en Torre, van der, E., *Welbeschouwd. Het Goudse veiligheidsbeleid geëvalueerd*, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, augustus 2009.

Bervoets, E., Open en eerlijke dialoog in de wijk is noodzakelijk – politie en bestuur na 11 september in multi-etnische stadswijken, *Tijdschrift voor de Politie*, 64, 5, 10-14, 2002.

Bervoets, E., *Tussen respect en doorpakken: de politie-aanpak van Marokkaanse jongeren in Gouda, Utrecht en Amsterdam*, Den Haag: Elsevier Overheid, 2006.

Boom, de, J., Weltevrede, A.M., *Factsheet Monitor Marokkaanse Risicjongeren 2009*, Risbo, Rotterdam, juni 2010.

Boutellier, H., Van Wonderen, R., Tan, S., De Groot, I. en Nieborg, S., *Sociaal vertrouwen in Oud-Zuid. Literatuurverkenning en ontwikkeling van een meetinstrument*, 2007.

Bovenkerk, F., Bruins, K., Brunt, L., Wouters, H., *Vreemd volk, gemengde gevoelens. Etnische verhoudingen in een grote stad*, Boom, Meppel, 1985.

Buitelaar, M., Patronen van religiositeit onder Marokkanen, 47-66, in: Vellenga, S., Harchaoui, S., El Madkouri, H., Sijses, B. (red.), *Mist in de polder. Zicht op ontwikkelingen omtrent de islam in Nederland*, Uitgeverij Aksant, Amsterdam, 2009.

Bureau Onderzoek op Maat (BOOM), *Veiligheidsmonitor 2008 Hollands Midden Gouda*, Rotterdam, 2009.

COT, *Na de schok. Evaluatie van onderdelen van de Nota Weerbaarheid en Integratiebeleid 'Niet naast maar met elkaar' en 'Democratische rechtsstaat, Weerbare Samenleving'*, Den Haag, maart 2009.

COT, *De rol van eerstelijnsworkers bij het tegengaan van polarisatie en radicalisering*, Den Haag, 2008

COT, *Tussen feiten, beelden en gevoelens*, Den Haag, 2006.

De Graaf, B., De Poot, C. & Kleemans, E. (2009). Radicalisering en radicale groepen in vogelvlucht. In: *Tijdschrift voor Criminologie*, 2009, (51) 4.

De Graaf, B., *Waar zij we bang voor? Veiligheidsdenken en de angst voor de ander*, Forum Jaarlezing, 2011.

Eddaoudi, A., *Marokkaanse jongeren: daders of slachtoffers?*. Rotterdam: Uitgeverij Ad. Donker, 1998.

Eindrapport Interactieteam 2004-2007, *Urgent! Hoezo?. Geen urgentie in rustige tijden, geen rust in urgente tijden*, maart 2010.

Eysink Smeets, M., Moors, H., van 't Hof, K., Van den Reek Vermeulen, E., *Omgaan met de perceptie van overlast en verloedering*, IVA, Tilburg, 2010.

Gemeente Gouda, *Communities that Care. Gouda-Oost en Goverwelle*, 2010.

Gemeente Gouda, *Wijkanalyse Plaswijck*, 2009.

Gemeente Gouda, *Kadernota Gouds Veiligheidsbeleid 2010-2014*, april 2010.

Gemeente Gouda, *Kadernota Jeugd in Gouda*, augustus 2006.

Gijsberts, M., Lubbers, M., Wederzijdse beeldvorming, 254-290, in: SCP, *Jaarrapport Integratie 2009*, Den Haag, 2009.

Goode, E., Ben-Yehuda, N., *Moral Panics. The Social Construction of Deviance*, Wiley-Blackwell, 2009.

Dagevos, J. en Gijsberts, M., Over dubbele bindingen en verbinden en verheffen, 278-304, In: P. Schnabel, R. Bijl en J. de Hart, *Betrekkelijke betrokkenheid, Studies in sociale cohesie*, Sociaal en Cultureel Rapport 2008, Den Haag, 2008.

Jong, de, J.D., *Mocro's zijn de nozems van nu*, 30-33, Secondant (#6), december 2010.

Kinneging, A., *Constitutioneel patriotisme ter overbrugging van tegenstellingen*, 12-28, in: RMO, *Polarisatie. Bedreigend en verrijkend*, Den Haag, 2009.

Koning, M. de, *Zoeken naar een 'zuivere' islam: geloofsbeleving en identiteitsvorming van jonge Marokkaans-Nederlandse moslims*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker, 2008.

Korthagen, I., *De strijd om beleid onder leiding van de media*, juni 2010.

Marnix Eysink Smeets, *Public Reassurance. In een snibbige, slapeloze en symbolische samenleving*, Lectorale Rede, Den Haag, 2008.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Voortgangsbericht rapportage 2009 en operationeel actieplan 2010*, Den Haag, 2009.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Actieplan Polarisatie en Radicalisering 2007-2011*, Den Haag, 2007.

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 2009. Budget 40+ wijken, 2e tranche.

Moors, H., Balogh, L., Van Donselaar, J. & De Graaff, B., *Polarisatie en radicalisering in Nederland. Een verkenning van de stand van zaken in 2009*, IVA, Tilburg, 2009.

Oppelaar, J., Wittebrood, K., *Angstige burgers. De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht*, SCP, Den Haag, 2006.

Oudenhoven, van, J.P., *Polarisatie in debat, convergentie in de samenleving*, 234-252, in: RMO, *Polarisatie. Bedreigend en verrijkend*, Den Haag, 2009.

Ooijen, H. van, *Mijn hoofd gaat alle kanten op: Marokkaanse jongeren in de wereld van werk en scholing*. Utrecht: Van Arkel, 1994.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, *Polariseren binnen onze grenzen*, Advies 46, Amsterdam, 2009.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, *Niet langer met de ruggen naar elkaar. Een advies over verbinden*, Den Haag, 2006.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, *Eenheid, verscheidenheid en binding, Over concentratie en integratie van minderheden in Nederland*, Den Haag, 2005.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, *Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*. Den Haag, 2003.

Raad voor het Openbaar Bestuur, *Veiligheid en vertrouwen. Kernen van een democratische rechtsstaat*, 2011.

RISBO, *Marokkaanse Nederlanders in Gouda 2010. Een nulmeting van hun positie op de terreinen van onderwijs, arbeid en uitkering en criminaliteit*, RISBO, Rotterdam, 2010.

Slootman, M. en Tillie, J., *Processen van radicalisering*, AUP, Amsterdam, 2006.

Terpstra, J. en Meint, A., *De positie van de gemeente in de veiligheidszorg*, Tijdschrift voor Veiligheid, Jaargang 9, nr.3, 2010.

Van Wonderen, R. en Margry, C., *Polarisatie en sociaal vertrouwen in de buurt: een oriënterend onderzoek in zes gemeenten naar de aanpak van polarisatie en sociaal vertrouwen*: <http://www.nuansa.nl/documentatie/onderzoeken/polarisatie-en-sociaal-vertrouwen-in-de-buurt>

Van Wonderen, R., *Naar een monitor polarisatie en sociaal vertrouwen tussen bevolkingsgroepen*, 60-64, in: Tijdschrift voor Veiligheid, 2008 (7) 1.

VNG/COT, *'Tools' voor gemeenten: zelfdiagnose en samenwerken met partners. Tegengaan polarisatie*, Den Haag, 2008.

Werdmölder, H., *Marokkaanse lieverdjes. Crimineel en hinderlijk gedrag onder Marokkaanse jongeren*, Uitgeverij Balans, Amsterdam, 2005.

Wittebrood, K., *Sociale cohesie als bouwsteen voor veilige buurten*, 95-109, in: Schnabel, P., Bijl, R., de Hart, J. (red.), *Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in sociale cohesie*, SCP, Den Haag, 2008.

Bijlage A: Resultaten enquetes

In onderstaande zijn de resultaten opgenomen van een online-survey onder Goudse sportverenigingen en wijkteamleden. De resultaten zijn waar relevant verwerkt in de lopende tekst.

In Gouda gaan burgers van verschillende etnische en/of religieuze bevolkingsgroepen op een prettige manier met elkaar om.		
	<i>Sportverenigingen</i>	<i>Wijkteams</i>
(Volledig) mee eens	3	7
Neutraal	6	13
(Volledig) mee oneens	6	14
Overig/Niet ingevuld	8	11

Tabel 1: omgang bevolkingsgroepen

In Gouda hebben burgers van verschillende etnische en/of religieuze bevolkingsgroepen weinig contact met elkaar.		
	<i>Sportverenigingen</i>	<i>Wijkteams</i>
(Volledig) mee eens	9	25
Neutraal	5	9
(Volledig) mee oneens	1	1
Overig/Niet ingevuld	8	10

Tabel 2: contact bevolkingsgroepen

In Nederland zijn de verhoudingen tussen verschillende etnische en/of religieuze bevolkingsgroepen de afgelopen twee jaar:		
	<i>Sportverenigingen</i>	<i>Wijkteams</i>
Verslechterd	4	21
Gelijk gebleven	10	11
Verbeterd	0	0
Overig/niet ingevuld	9	13

Tabel 3: verhoudingen in Nederland

In Gouda zijn de verhoudingen tussen verschillende etnische en/of religieuze bevolkingsgroepen de afgelopen twee jaar:		
	<i>Sportverenigingen</i>	<i>Wijkteams</i>
Verslechterd	7	16
Gelijk gebleven	7	15
Verbeterd	0	1
Overig/niet ingevuld	9	13

Tabel 4: verhoudingen in Gouda

Spanningen, vijandigheden en/of incidenten tussen (personen van) verschillende groepen doen zich voor tussen:

	<i>Sportverenigingen</i>	<i>Wijkteams</i>
Jongeregroepen	9	14
Jongeren(groepen) en oudere bewoners	7	14
Jongeren(groepen) en de politie	12	18
Autochtonen en allochtonen	11	19
Autochtonen en andere autochtonen	2	6
Allochtonen en andere allochtonen	3	8

Tabel 5: incidenten groepen en individuen

Er is in Gouda een groot vertrouwen in instituties zoals de gemeente en de politie.

	<i>Sportverenigingen</i>	<i>Wijkteams</i>
(Volledig) mee eens	2	2
Neutraal	1	5
(Volledig) mee oneens	10	21
Overig/niet ingevuld	10	17

Tabel 6: vertrouwen in instituties

De gemeente Gouda en de politie treffen de juiste maatregelen ten aanzien van overlast en criminaliteit.

	<i>Sportverenigingen</i>	<i>Wijkteams</i>
(Volledig) mee eens	5	8
Neutraal	2	8
(Volledig) mee oneens	6	11
Overig/niet ingevuld	10	18

Tabel 7: maatregelen politie en gemeente

De gemeente Gouda en de politie treden rechtvaardig op ten aanzien van overlast en criminaliteit:

	<i>Sportverenigingen</i>	<i>Wijkteams</i>
(Volledig) mee eens	9	13
Neutraal	3	7
(Volledig) mee oneens	1	6
Overig/niet ingevuld	10	19

Tabel 8: rechtvaardig optreden gemeente en politie

